

Dossier nieuwe psychoactieve stoffen

VAD

VLAAMS EXPERTISECENTRUM
ALCOHOL EN ANDERE DRUGS

NIEUWE PSYCHOACTIEVE STOFFEN

dossier | **Nieuwe Psychoactieve Stoffen**

Colofon

Auteur

Astrid De Schutter, stafmedewerker VAD
Tom Evenepoel, coördinator De DrugLijn
Jochen Schrooten, stafmedewerker VAD

Met dank aan

Erik Helderweert, coördinator Safe 'n Sound
Frederick Van Der Sypt, Verslavingsarts De Sleutel
Anton Van Dijck, wetenschappelijk medewerker HoGent

Foto's cover

Peter Blanckaert, www.shutterstock.com

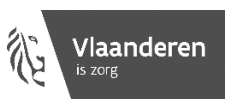
Layout cover

www.epo.be

Verantwoordelijke uitgever

P. Van Deun, Vanderlindenstraat 15, 1030 Brussel
wettelijk depotnummer: D/2019/6030/3

© 2019

VAD, Vereniging voor Alcohol- en andere Drugproblemen vzw
Vanderlindenstraat 15, 1030 Brussel
T 02 423 03 33 | F 02 423 03 34 | vad@vad.be | www.vad.be

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, zonder voorafgaande toestemming van VAD

INHOUDSTAFEL

1. INLEIDING.....	6
2. DEFINITIES EN CATEGORIEËN	8
2.1 DEFINITIES	8
2.1.1 Nieuwe Psychoactieve Stoffen (NPS).....	8
2.1.2 Designer Drugs	9
2.1.3 Legal highs	10
2.1.4 Research Chemicals	11
2.1.5 Smart Drugs	11
2.1.6 Conclusie.....	11
2.2 CATEGORIEËN	12
2.2.1 Empathogenen	15
2.2.2 Hallucinogenen.....	15
2.2.3 Dissociatieven	16
2.2.4 Cannabinoïden	16
2.2.5 Verdovende middelen	18
2.2.6 Opioiden.....	18
2.2.7 Stimulantia	19
3. NPS ZIJN NIET NIEUW	21
4. WETGEVING	22
4.1 DE VROEGERE SITUATIE IN BELGIË	22
4.2 HUIDIGE WETGEVING IN BELGIË	22
4.3 MEER OVER HET GENERIEK MODEL.....	23
4.3.1 Uitdagingen	23
4.4 EUROPESE WETGEVING	24
5. DE HANDEL IN NPS.....	26
5.1 PRODUCTIE.....	26
5.2 DISTRIBUTIE EN MARKETING	27
5.2.1 Internet	28
5.2.2 Darknet.....	28
5.2.3 Fysieke winkels	29
5.2.4 Illegale drugmarkt	29

6. RISICO'S	30
6.1. RISICO'S EIGEN AAN NPS IN HET ALGEMEEN	30
6.2 DRUGSPECIFIEKE RISICO'S.....	31
6.3 KENNIS VERSPREIDEN	33
6.3.1 Het monitoren van NPS in Europa.....	33
6.3.2 Preventie/schadebeperking	34
6.3.3 Hulpverlening.....	36
7. PERSONEN DIE NPS GEBRUIKEN	39
7.1 WAAROM NPS?	39
7.2 PROFIELEN VAN MENSEN DIE GEBRUIKEN	39
8. BIJLAGEN	41
9. REFERENTIELIJST.....	45

1. INLEIDING

Zoals we doorheen dit dossier meerdere keren zullen herhalen zijn Nieuwe Psychoactieve Stoffen (NPS) verre van een statisch gegeven. Ze variëren naargelang de beschikbaarheid van de grondstoffen, de noden van de gebruikers en hun legale status. NPS is een koepelterm voor nieuwe drugs die een scheikundige variatie zijn op de klassieke illegale drugs en de effecten ervan imiteren. In strikte zin zijn dit vaak producten die als dusdanig niet opgenomen zijn binnen een legislatief kader.

In het tweede hoofdstuk doen we de definitie van NPS uit de doeken en zal blijken dat die niet steeds zo eenduidig is als je zou denken. In hoofdstuk drie wordt kort aangehaald dat, ondanks het woord "nieuwe", het hier toch niet om geheel nieuwe stoffen gaat. Veel van deze NPS hebben reeds een geschiedenis van verschillende decennia achter zich. Naast een veelheid van definities kent het concept 'NPS' ook verschillende synoniemen, die vaak samenhangen met het wetgevend kader dat op hen van kracht is. Op dit wetgevend kader zal in hoofdstuk vier dieper ingegaan worden. Net zoals NPS geen statisch gegeven zijn, is ook de wet hieromtrent aan verandering onderhevig. Zowel in België als in de ruimere Europese en internationale context, worden voortdurend nieuwe besluiten, wetten en richtlijnen tot stand gebracht in de hoop vat te krijgen op dit fenomeen.

Natuurlijk moeten deze producten ook hun eindbestemming, de gebruiker, bereiken. Hiervoor maken de producenten gebruik van een vernuftig netwerk gebaseerd op de meest innovatieve marketingstrategieën. Dit gebeurt zowel online (regulier vs dark web/deep web) als offline in fysieke winkels. In hoofdstuk vijf kan je je verder verdiepen in deze NPS-markt. Hoofdstuk zes heeft het over de risico's die verbonden zijn aan het gebruik van NPS. Deze risico's kunnen specifiek voortkomen uit het feit dat het om een nieuwe psychoactieve stof gaat, maar kunnen ook drugspecifiek zijn. In dit hoofdstuk worden ook aan de hand van de categorieën uit het drugwiel potentiële nadelige gevolgen van enkele NPS opgesomd. Daarnaast wordt hier ook aandacht besteed aan schadebeperkende initiatieven die zich (al dan niet) specifiek op NPS richten.

Omwille van de snel veranderende aard van het NPS-fenomeen willen we ten slotte ook nog meegeven dat het hier om een momentopname gaat, eind 2018. Houd dan ook rekening met de snel veranderende aard van deze informatie.

2. DEFINITIES EN CATEGORIEËN

De term NPS of het begrip Nieuwe Psychoactieve Stoffen waarvoor dat letterwoord staat, is in feite een containerbegrip. Het is een term die internationaal gehanteerd wordt door vooral professionals in onderzoek, preventie en hulpverlening. Onder gebruikers van drugs is de term veel minder bekend of behoort hij alleszins veel minder tot het jargon. Zij hanteren meestal de specifieke productnaam (of afgeleide straatnaam) of benoemen groepen van dit soort nieuwe stoffen met andere begrippen. Naast een benaming voor een groep van stoffen, is NPS in feite ook een term om een fenomeen te duiden. Met name het opduiken van steeds nieuwe en vaak obscure psychoactieve stoffen dat vooral in het voorbije decennium een hoge vlucht nam.

Om te kunnen afbakenen over welke stoffen het gaat, maar ook om het fenomeen te vatten, is een afgelijnde definiëring en duidelijk begrippenkader essentieel.

2.1 DEFINITIES

De Europese Gemeenschap geeft vanuit een juridisch kader enkele bindende definities voor deze nieuwe drugs. Die werden reeds omschreven in de Joint Action 97/396/JHA uit 1997 en de EU Richtlijn 2005/387/JHA van 10 mei 2005. Via een latere Richtlijn 2017/2103 die sinds 22 november 2018 toepasbaar is, werd het besluit 2005/387/JHA ingetrokken en werd tegelijk een eerder Kaderbesluit (2004/757/JHA) geamendeerd om nieuwe psychoactieve stoffen voortaan onder de definitie van 'drugs' te kunnen vatten.

Meer wereldwijd bekeken hanteert ook het UNODC (United Nations Office on Drugs and Crime) een begrippenkader om NPS te definiëren.

Vanuit een ruimer perspectief dan de regulerende insteek van overheden en instanties zijn er echter wel meer definities in omloop om nieuwe psychoactieve stoffen te omschrijven. Zo wordt sinds de jaren 1980 de term 'designer drugs' gebruikt voor nieuwe psychoactieve stoffen. Ook vandaag is die naam nog in gebruik hoewel gaandeweg ook de term 'legal highs' opdook. Daarnaast zijn 'herbal highs', 'research chemicals' en 'bath salts' ook veelvoorkomende termen om te verwijzen naar NPS. Al die begrippen dekken ongeveer dezelfde lading, maar vaak met telkens een andere focus. Ter verduidelijking zetten we ze op een rij.

2.1.1 Nieuwe Psychoactieve Stoffen (NPS)

De EU Joint Action 97/396/JHA omschreef in 1997 'new synthetic drugs' als:

'[drugs] which are not currently listed in any of the Schedules to the 1971 United Nations Convention on Psychotropic Substances, and which pose a comparable serious threat to public health as the substances listed in Schedules I or II thereto and which have a limited therapeutic value'.

De recentere Europese Richtlijn 2005/387/JHA hanteert een bredere definitie en benoemt bijvoorbeeld ook de sociale risico's maar neemt net zoals eerdere richtlijnen de verdragen van de Verenigde Naties als referentiepunt:

„nieuwe psychoactieve stof“: een stof in zuivere vorm of in een preparaat, die noch onder het Enkelvoudig Verdrag van de Verenigde Naties van 1961 inzake verdovende middelen zoals gewijzigd bij het Protocol van 1972 valt, noch onder het Verdrag van de Verenigde Naties inzake psychotrope stoffen van 1971, maar gezondheids- of sociale risico's met zich kan meebrengen die gelijkaardig zijn aan deze die de stoffen die onder die verdragen vallen, met zich kunnen meebrengen.

Een belangrijk verschil met de Joint Action 97/396/JHA is de inclusie van verdovende middelen en van psychotrope stoffen in deze definitie (1961 UN Conventie).

Het is ook veelzeggend dat het Europees Parlement en de Europese Raad via [Richtlijn 2017/2103](#) het eerdere kaderbesluit 2004/757/JHA amendeerden om zo NPS onder de definitie 'drug', zoals beschreven in de Europese richtlijn 2005/387/JHA, te laten vallen.

NPS bestaan tenslotte uit een breed assortiment van stoffen die meestal de effecten van de klassieke, illegale drugs proberen te imiteren. Ze zijn vaak synthetisch, maar kunnen ook plantaardig van oorsprong zijn. Velen zijn qua chemische samenstelling erg gelijkaardig aan conventionele drugs maar zijn door - soms minimale - aanpassingen aan hun chemische structuur nét verschillend genoeg om in oorsprong buiten de reikwijdte van de drugwetgeving te vallen. Hoofdstukken 4 en 5 van dit dossier lichten toe wat dat laatste door de jaren heen heeft betekend op vlak van de wetgeving op en de handel in NPS.

TOCH NIET ZO 'NIEUW'

NPS kwamen rond 2008 internationaal onder de aandacht. Toch is het niet zo dat deze stoffen pas sindsdien bestaan. De term 'nieuwe' in deze definitie is niet bedoeld om uitsluitend te verwijzen naar nieuw uitgevonden of nieuw gesynthetiseerde stoffen. We moeten NPS eerder opvatten als stoffen die 'nieuw beschikbaar' zijn op de drugmarkt en/of relatief recent als recreatieve drug zijn opgedoken. Ze worden dus 'nieuw gebruikt' (EMCDDA & Europol, 2012).

Sommige NPS zijn echt nieuw qua samenstelling, andere hebben al een lange geschiedenis achter de rug. MMCAAT bijvoorbeeld, een stof die in de voorbije jaren opdook als NPS, werd al rond 1929 voor het eerst gesynthetiseerd (KFX, 2012). Veel zogeheten 'nieuwe' drugs werden ook al eerder omschreven in wetenschappelijke literatuur als deel van legaal onderzoek en ontwikkeling. Samen met de groei van het internet werd zulke literatuur ook toegankelijker voor producenten van NPS. Vast staat dat verschillende NPS oorspronkelijk door de farmaceutische industrie werden ontwikkeld voor mogelijke therapeutische en medische toepassingen. Door toxische neveneffecten of omwille van andere redenen werden deze echter zelden of nooit gebruikt als geneesmiddel. In de literatuur is meestal zeer weinig informatie te vinden over deze stoffen, net omdat hun ontwikkeling als geneesmiddel werd stopgezet. Deze stoffen werden meestal ook nooit getest op mensen, in sommige gevallen zijn zelfs geen dierproeven beschikbaar. Een recentere evolutie toont dat stoffen die al lang geleden uitvoerig onderzocht werden als medicijn en die ook steeds als medicijn aangewend worden nu als NPS op de drugmarkt belanden. Het groeiend aandeel van synthetische opioïden en andere medicijnen zoals benzodiazepines in de monitoring van NPS is daar een illustratie van (Buxton, Bewley-Taylor & Hallam, 2017).

2.1.2 Designer Drugs

De term 'designerdrugs' ontstond in de jaren 1980 en vond als begrip ingang samen met de opkomst van ecstacyanalogen (zoals MDMA, MDA, MDEA, etc.) op de illegale drugmarkt. Deze stoffen waren echter wel al op de drugmarkt aanwezig voordat de term designerdrugs populair werd (Langston & Rosner, 1986).

De term sloeg aanvankelijk op drugs die gesynthetiseerd zijn op basis van reeds beschikbare precursoren¹, die op de markt gebracht werden onder aantrekkelijke 'merknamen' en niet onderworpen waren aan de drugwetgeving.

Doorheen de jaren ging de term echter ook refereren aan een hele resem andere psychoactieve stoffen die de effecten van illegale drugs nabootsen en worden geproduceerd door doelbewust kleine wijzigingen aan te brengen in de chemische structuur van illegale drugs. Dit gebeurde initieel met de specifieke bedoeling om bestaande wetgeving te omzeilen. Sommige van deze stoffen worden ook gereguleerde analoge stoffen genoemd. (Valter & Arrizabalaga, 1998).

¹ Precursoren zijn chemische grondstoffen waaruit een drug kan aangemaakt worden

Designerdrugs worden als volgt gedefinieerd:

psychoactieve stoffen die op basis van chemische precursoren geproduceerd worden in illegale laboratoria (zowel grote als kleine en gesofisticeerde als minder gesofisticeerde labo's). De term verwijst naar niet-gereguleerde psychoactieve stoffen, met opzet 'ontworpen' om de effecten van klassieke illegale drugs na te bootsen door de chemische structuur van een bestaande illegale drug licht te wijzigen met als doel zo de wet en bestaande controles te omzeilen. (EMCDDA & Europol, 2012)

2.1.3 Legal highs

Een andere term die in de context van Nieuwe Psychoactieve Stoffen al jarenlang gebruikt wordt, is 'legal highs'. Dit begrip verwijst naar:

een brede categorie van niet-gereguleerde psychoactieve stoffen of producten die deze stoffen bevatten. Het gaat om een breed scala van synthetische en plantaardige stoffen en producten, met inbegrip van 'herbal-highs', 'party pillen' en 'research chemicals', waarvan de meesten specifiek ontworpen worden om bestaande drugcontroles te omzeilen. Ze zijn speciaal bedoeld om de effecten van klassieke illegale drugs na te bootsen en ze worden aangeboden als 'legale' alternatieven voor bekende gecontroleerde drugs. (EMCDDA - Europol 2012)

'Legal highs' worden in oorsprong vaak legaal geproduceerd en openlijk verhandeld. Het verschil met designerdrugs zit hem daarom vooral in de manier waarop ze worden aangeboden (als illegaal of 'legaal' product) en de term 'legal high' is dus vooral een marketingterm waarmee producenten en verkopers een specifiek marktsegment van potentiële gebruikers willen aanspreken (EMCDDA & Europol, 2016).

'Legal highs' kunnen zowel synthetisch als plantaardig zijn. De term 'legal highs' verwijst dus meer naar een fenomeen dan naar bepaalde stoffen. Typerend voor de markt van de 'legal highs' was lange tijd de snelheid waarmee verkopers steeds nieuwe alternatieven produceerden en op de markt brachten. Dat kan passen in een strategie om bestaande wetgeving en controles te omzeilen. Inspelend op de wijdverspreide opvatting van velen dat wat natuurlijk is, gezonder of minder schadelijk is, worden deze 'legal highs' vaak ook gepromoot als 'natuurlijke extracten' of als 'kruidenmengsels', ook al bevatten ze mogelijks synthetische stoffen (EMCDDA & Europol, 2016). In sommige gevallen worden ze doelbewust verkeerd gelabeld met ingrediënten die niet overeenstemmen met de eigenlijke samenstelling van het product. Dit om te verbergen dat het om psychoactieve stoffen gaat en dat ze dus illegaal zijn. Ze worden daarom verkocht onder misleidende namen zoals 'spice', 'potpourri', 'plant food' of 'bath salts'. Meestal wordt ook vermeld dat het product niet bedoeld is voor menselijke consumptie. De effectieve ingrediënten worden in ieder geval nooit op de verpakking geplaatst. Op die manier worden de producten verkocht in 'grijze zones' van de consumentenbescherming, voedselveiligheid en regelgeving op vlak van geneesmiddelen. Toch kunnen 'legal highs' ook natuurlijke producten zijn die (nog) niet illegaal zijn. Ze bevatten bijvoorbeeld plantaardige extracten (cafeïne, taurine, ...) of psychoactieve planten (kratom, yohimbe) (Hohmann, Mikus & Czock, 2014).

2.1.4 Research Chemicals

'Research Chemicals' is een recenter begrip dan 'designer drugs', maar net zoals die laatste focust dit begrip meer op de oorsprong van de stoffen dan op de wettelijke status:

'De term stamt af van de idee dat het om chemische stoffen gaat die werden gebruikt in onderzoekssettings en werden uitgekozen door recreatieve gebruikers. Ze worden ook zogenaamd verkocht als uitsluitend bedoeld voor wetenschappelijke doeleinden en niet voor menselijke consumptie. Dit om problemen met de wetgeving te voorkomen.' (KFX, 2012)

De term 'research chemicals' is net als 'legal highs' ook een marketing term die producenten en verkopers hanteren om een bepaald publiek van potentiële gebruikers aan te spreken. Ze worden eveneens vaak aangeboden onder het mom van 'plantenvoeding' of 'badzout'. De verpakking is vaak veel soberder dan bij 'legal highs'. In plaats van merknamen die refereren aan klassieke illegale drugs worden ze vaker onder hun chemische bestandsnaam verkocht. Toch zijn ze veelal eveneens voorzien van een label 'not for human consumption' (niet bedoeld voor menselijke consumptie) ook al worden deze producten wel degelijk verkocht om uiteindelijk als roesmiddel gebruikt te worden. 'Research Chemicals' zijn in realiteit meestal amper onderzocht. Vaak gaat het om stoffen die in oorsprong om medische redenen ontwikkeld werden, maar die nog onvoldoende onderzocht zijn om op de markt te brengen. Onderzoek naar en ervaringen met het gebruik van deze stoffen is te beperkt om zicht te hebben op aspecten zoals veilige dosering, toxiciteit en andere risico's op korte en lange termijn (KFX, 2012).

2.1.5 Smart Drugs

Het begrip 'smartdrugs' is al een aantal decennia oud en verwijst naar het effect van de stoffen die onder deze noemer vallen. Naar Nederlands voorbeeld werden in België vanaf 1995 enkele zogeheten smartshops geopend. In het tijdperk voor het internet zijn brede ingang vond, waren deze shops fysieke verkooppunten voor een gamma aan zeer diverse producten: voedingssupplementen, energiedrankjes, zogeheten 'ecodrugs', maar ook chemische producten zoals lachgas.

Smartdrugs werden door het toenmalige Vast Secretariaat voor het Preventiebeleid in België als volgt gedefinieerd:

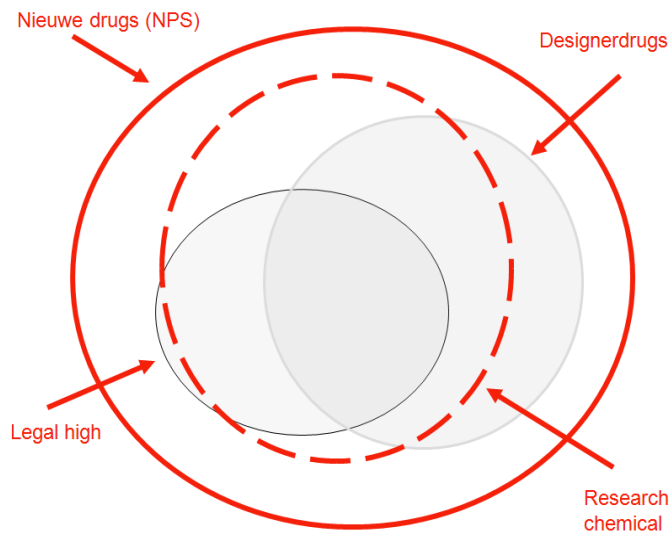
"Smartdrugs zijn substanties die door hun gebruik of misbruik een opwekkende, kalmerende of bewustzijnsveranderende werking hebben die vergelijkbaar kan zijn aan die van de als drugs bekend staande producten, maar die als een veilig, gezond en onschadelijk alternatief voor illegale drugs worden gepromoot".

Smartshopproducten zonder psychoactieve werking, zoals sommige voedingssupplementen en kruiden, worden door deze definitie uitgesloten. Smartdrugs is een verzamelnaam voor de (al dan niet psychoactieve) middelen die worden aangeboden via fysieke vestigingen en/of webwinkels van smartshops. (Wauters, 2009)

Naar aanleiding van rapporten van het Vast Secretariaat voor het Preventiebeleid (1997) vaardigde de Belgische regering in 29 augustus 1997 een Koninklijk Besluit uit betreffende "...de fabricage van en de handel in voedingsmiddelen die uit planten of plantenbereidingen samengesteld zijn of deze bevatten". Met dit KB werden veel smartdrugs in België dus bij wet verboden, wat meteen ook het einde inluidde voor het bestaan van smartshops.

2.1.6 Conclusie

Elk van de hiervoor genoemde begrippen legt qua naam en definitie de nadruk op bepaalde aspecten. Ondanks het feit dat ze vaak veel met elkaar gemeen hebben, is geen van die vijf begrippen omvattend genoeg om het fenomeen in zijn totaliteit te beschrijven.

Veel van de nieuwe drugs zijn designerdrugs. Echter niet allemaal, want er zitten ook natuurlijke stoffen tussen.

Een deel van de nieuwe drugs (die mogelijk nog niet illegaal zijn) wordt in verschillende vormen online of in smartshops aangeboden onder de noemer 'legal high'. Hier gaat het om designerdrugs of chemische versies van actieve stoffen in planten en/of natuurlijke stoffen. "Legal High" is met andere woorden vooral een marketingterm.

Een belangrijk aandachtspunt is dat veel van de middelen nog de status van 'research chemical' hebben en dus onvoldoende onderzocht zijn

m.b.t. hun effecten en risico's, zowel op korte als op lange termijn. Soms zijn er helemaal geen klinische studies beschikbaar, noch op mensen, noch op proefdieren, waardoor het gissen blijft naar de acute en chronische toxiciteit van deze stoffen.

Wat deze termen gemeenschappelijk hebben, is dat ze allemaal onder de noemer 'nieuwe psychoactieve stoffen' vallen. Met dien verstande dat de stoffen op zich vaak niet nieuw zijn, maar dat hun verkoop en gebruik als drug (roesmiddel) wel nieuw is.

Sinds een aantal jaren stelt VAD voorop om consequent de term NPS (Nieuwe Psychoactieve Stoffen) te hanteren als overkoepeld begrip en de andere termen achterwege te laten. De term NPS is neutraler en omvattender en wordt ook internationaal steeds meer gehanteerd.

Internationale instanties zoals het Europees Drugwaarnemingscentrum (EMCDDA), Europol en het United Nations Office on Drugs and Crime (UNODC) hanteren in hun definitie van NPS een wettelijk referentiekader van internationale conventies en Europese richtlijnen. Stoffen die niet binnen dit wettelijk kader vallen, worden als NPS beschouwd. Uiteraard bestaat daarnaast ook nationale wetgeving. Zo kan het zijn dat een stof die in een bepaald land wel degelijk onder de drugwetgeving maar niet onder Europese richtlijnen of VN-conventies valt. Ketamine en GHB zijn daar voorbeelden van. Ook al zijn ze in een land verboden, omdat ze internationaal niet onder toezicht worden geplaatst, worden ze nog steeds als NPS bestempeld. Vice versa kan een nieuwe drug die wel al onder internationaal toezicht werd geplaatst maar nog niet via nationale wetgeving verboden is niet langer als een NPS beschouwd worden. Dat was bijvoorbeeld een aantal jaren geleden het geval voor mephedrone. Dit product was op een bepaald moment wel al onder internationale controle geplaatst, terwijl de stof in sommige landen nog niet verboden was.

Noot: Op GHB (en GBL) en ketamine wordt in dit dossier niet verder ingegaan. Dat staat los van hun status als NPS. VAD publiceerde immers over beide een apart dossier. We verwijzen voor meer informatie dan ook naar die publicaties.

2.2 CATEGORIEËN

NPS zijn niet altijd gemakkelijk te classificeren. Er zijn grosso modo twee manieren om tot een onderverdeling te komen: op basis van hun chemische structuur (hun samenstelling) of hun farmacologische werking (hun effect) (Valter en Arrizabalaga, 1998).

Bovendien moet vastgesteld worden dat doorheen de jaren en naarmate de internationale monitoring van deze nieuwe stoffen evolueerde, de onderverdeling in categorieën mee evolueerde. Bijvoorbeeld binnen de Europese context illustreert het Early Warning system (EWS)² van het European Monitoring Centre on Drugs and Drug Addiction (EMCDDA)³ dat sinds 2005 het aantal aangetroffen nieuwe psychoactieve stoffen niet alleen sterk in aantal toenam, maar dat ook de aard van de aangetroffen stoffen steeds diverser werd.

Tot een aantal jaren geleden, hanteerde het EMCDDA zes categorieën:

1. Fenethylaminen
2. Tryptaminen
3. Piperazinen
4. Cathinonen
5. Cannabinoïden
6. Andere stoffen

De eerste vier categorieën werden geordend op basis van hun chemische familie. Bij de synthetische cannabinoïden bestaat er een grotere variatie in scheikundige structuur. Ze behoren niet per se tot dezelfde chemische familie maar werden geordend op basis van hun werking. Tot slot restten er nog verscheidene NPS, die onder de noemer 'miscellaneous others' werden ingedeeld (EMCDDA & Europol, 2012).

In recente publicaties hanteert het EMCDDA een onderverdeling met meer categorieën. Ter illustratie vermeldt onderstaande lijst ook per categorie een aantal voorbeelden van NPS. Het gaat daarbij om stoffen die met een zekere prevalentie in Europa werden aangetroffen. Let wel: stoffen die in cursief vermeld staan, zijn inmiddels onder internationaal toezicht van de verdragen van de Verenigde Naties geplaatst, wat betekent dat ze volgens voorgaande definitie (zie 2.1.6), strikt genomen niet meer als NPS kunnen bestempeld worden (EMCDDA, 2018).

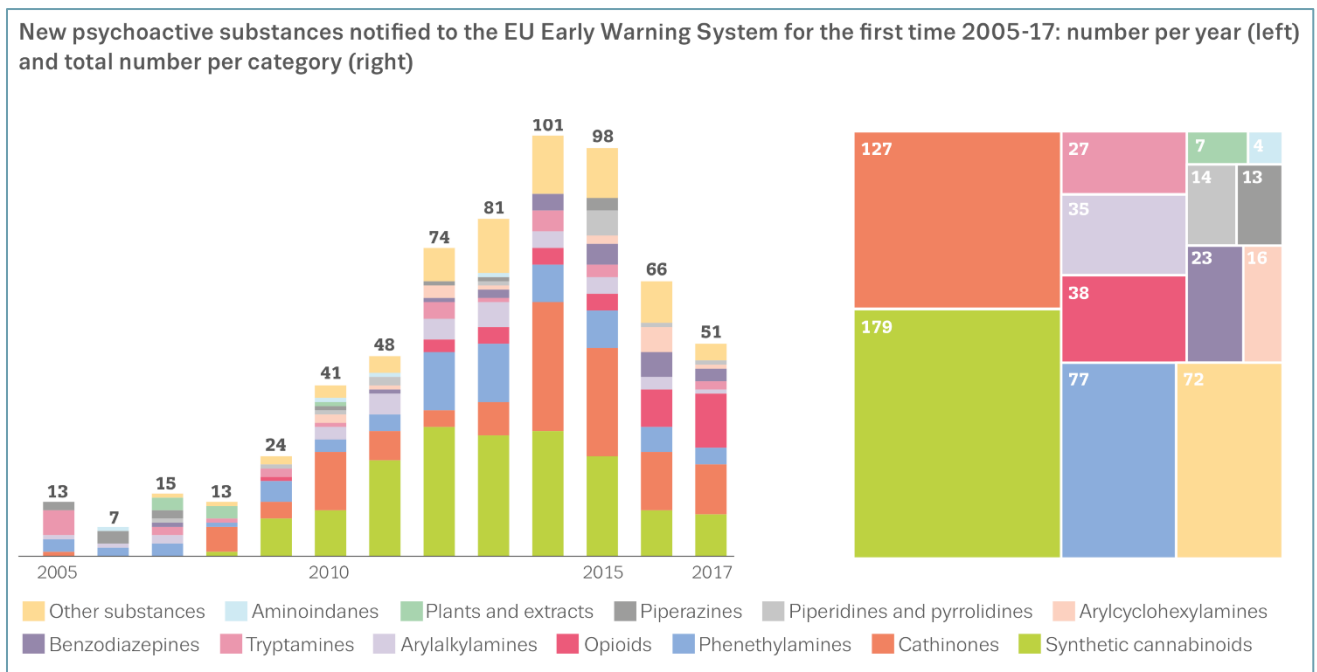
1. Fenethylaminen: 4-FMA, 4-MA, 2-PEA, *25I-NBOMe*, DOPR, 4-CMA
2. Tryptaminen: AMT, DMT, 5-MeO-MiPT, DiPT, MET, AL-LAD
3. Piperazinen: mCPP, 2C-B-BZP, *BZP*, NSI- 189, 2,3-XP, DB-MDBP
4. Cathinonen: alpha-PVP, pentedrone, 3-MMC, *mephedrone*, *methyline*
5. Cannabinoïden: 5F-AKB48, UR-144, *JWH-018*, *AM-2201*
6. Arylcyclohexylaminen: 3-MeO-PCP, methoxetamine, deschloroketamine
7. Aminoindanen: MDAI, N-methyl-2-aminoindane
8. Synthetische opiaten: Acetylfentanyl, ocfentanil, W-15, W-18
9. Benzodiazepinen: Pyrazolam, diclazepam, nifoxipam
10. Arylalkylaminen: Bromo-dragonfly, 5-APB, 5-APDI, 5-IT, 2-EAPB
11. Piperidinen and pyrrolidinen: 2-DPMP, desoxy-D2PM, HDMP- 28, ethylphenidate
12. Planten en extracten: Kratom, kava, arecoline
13. Andere stoffen: Etaqualone, pregabalin, DMAA, iso-ethcathinone, 5-HTP, LSZ

Nieuwe psychoactieve stoffen vormen een heel dynamisch fenomeen, wat maakt dat informatie en data snel kunnen verouderen. Om toch een indicatie te geven van de evolutie in aantal en in complexiteit, geeft onderstaande grafiek de evolutie weer tussen 2005 en 2017 van het aantal nieuw aangetroffen stoffen en de categorieën waartoe ze behoren (EMCDDA, 2018).

² De EU-lidstaten informeren het EWS wanneer ze een NPS ontdekken. Zo behoudt het EWS een overzicht van de stoffen die in Europa verschijnen.

³ Het EMCDDA behoudt een overzicht van de drugproblemen in Europa en communiceert deze naar de EU-lidstaten.

Grafiek 1

Tegen einde 2017 werden door het EMCDDA meer dan 670 nieuwe stoffen gerapporteerd die in de voorbije 20 jaar op de Europese drugmarkt opdoken. Dat aantal omvatte 51 stoffen die in 2017 voor het eerst werden aangetroffen. Het ging daarbij om 13 synthetische opiaten, 12 cathinonen, 10 synthetische cannabinoïden, 4 fenethylaminen, 3 benzodiazepinen, 2 tryptaminen, 1 arylcyclohexylamine, 1 arylalkylamine, 1 piperidine/pyrrolidine en 4 stoffen die niet in de voorgaande groepen kunnen ondergebracht worden (EMCDDA, 2018).

Niet alleen op Europees vlak, maar ook in de rapporten van het United Nations Office on Drugs and Crime (UNODC) is vast te stellen dat NPS worden onderverdeeld in meer categorieën dan voorheen (UNODC, 2017):

1. Aminoindanen
2. Fencyclidine-achtige stoffen
3. Fenethylaminen
4. Piperazinen
5. Cathinonen
6. Cannabinoïden
7. Tryptaminen
8. Plantaardige stoffen
9. Andere stoffen

Sinds 2016 kiest VAD voor een nieuw model voor de onderverdeling van drugs. In tegenstelling tot de hierboven vermelde indelingen in categorieën is dit model eerder gebaseerd op effecten dan op de chemische structuur van de drugs. Mede door de opkomst van steeds meer nieuwe psychoactieve stoffen, werd het alsmaar moeilijker om een klassiek driedeling aan te houden waarbij drugs onder stimulerende, verdovende en hallucinogene stoffen werden verdeeld. Reeds in 2013 werd in het Verenigd Koninkrijk het zogeheten 'Drug Wheel' ontwikkeld. Dit concept werd eind 2016 vertaald naar de Belgische context door VAD in samenwerking met Sciensano. Begin 2018 kreeg het Drugwiel

een update naar aanleiding van de nieuwe generieke wetgeving die in voege was getreden. (zie Hoofdstuk 4: Wetgeving).

Het Drugwiel bevat zeven categorieën van drugs (zie bijlage 1). Naast de drie bekende (de stimulerende, de verdovende en de hallucinogenen) werden drie nieuwe categorieën toegevoegd nl: de empathogenen, de dissociatieven en de cannabinoïden. De categorie van de dempende drugs werd opgesplitst in opioïden en verdovende middelen. Daarnaast bevat het Drugwiel ook een binnenring en een buitenring. In de buitenring staan stoffen die illegaal zijn of waarvoor men een voorschrift nodig heeft (deze laatste stoffen zijn aangeduid met een *). In de binnenring staan stoffen die legaal zijn omdat ze voorlopig niet zijn opgenomen in de internationale VN-verdragen of in de Belgische drugwetgeving (Schrooten, 2018).

Per categorie van het Drugwiel lichten we een NPS toe die in de voorbije vijftien jaar op de Belgische drugmarkt werd aangetroffen. De keuze voor de vermelde stoffen is gebaseerd op ofwel voldoende evidentie voor een zekere omvang van gebruik dan wel op risico-inschattingen die door het Belgian Early Warning System on Drugs (BEWSD) van Sciensano werden uitgevoerd en (al dan niet dodelijke) gerapporteerde incidenten die zich met de stof in ons land voordeden. Uiteraard blijft dit – gezien de snel evoluerende NPS-markt – een momentopname bij het verschijnen van dit dossier en moeten de toegelichte voorbeelden vooral als illustratief beschouwd worden.

2.2.1 Empathogenen

In deze categorie bevinden zich een aantal NPS die naar chemische samenstelling thuishoren in de groep van de fenethylaminen, maar ook in andere groepen, zoals de cathinonen (bv. methylone, ethylone, butylone). Omgekeerd hebben niet alle fenethylaminen een empathogeen effect. Ze kunnen naar effect ook tot de stimulantia of hallucinogenen behoren.

PMMA / PMA

PMMA is de afkorting van Para-Methoxy-Methamfetamine en ziet er in zijn pure vorm uit als wit kristallijn poeder. Het wordt vaak foutief verkocht als xtc of MDMA omdat de effecten gelijkaardig zijn.

De stof dook in België voor het eerst op in 2002 in gecontamineerde ecstasy-tabletten. Het EWS beoordeelde in 2001 het risico van PMMA (in het kader van de Joint Action van 1997) zodat het binnen de EU aan controlemaatregelen werd onderworpen. Sindsdien blijft het op de markt opduiken. Bijvoorbeeld in 2010, 2011, 2012 maar ook in 2016 werden waarschuwingen uitgestuurd voor PMMA en PMA. Dat was naar aanleiding van een aantal intoxicaties binnen Europa en sterftegevallen ten gevolge van PMMA-gebruik in de UK en Ierland maar bijvoorbeeld in 2016 ook naar aanleiding van een overlijden in eigen land. Naast het risico op intoxicatie en overdosis, houdt het gebruik ook risico's in op een sterk verhoogde lichaamstemperatuur, verhoogde bloeddruk, nierfalen, ademhalingsmoeilijkheden, hartaanval, ... (UNODC, 2013).

2.2.2 Hallucinogenen

Deze categorie omvat een reeks van NPS die tot de categorie van o.a. tryptaminen en fenethylaminen behoren. De belangrijkste tryptaminen zijn de natuurlijk voorkomende stoffen dimethyltryptamine (DMT), psilocine en psilocybine (wat voorkomt in hallucinogene paddenstoelen) en ook het semisynthetische lysergeenzuurdiëthylamide (LSD).

Een aantal straatnamen van tryptaminen zijn: 'Foxy-Methoxy' (5-MeO-DIPT), 'alpha-O', 'alpha', 'O-DMS' (5-MeO-AMT) en '5-MEO' (5-MeO-DMT).

Natuurlijke tryptaminen zijn vaak aanwezig in preparaten van verse en gedroogde paddenstoelen. Tryptaminederivaten worden verkocht in capsules, tabletten, poeder of in vloeibare vorm. Tryptaminen worden meestal oraal gebruikt maar kunnen ook gesnoven, gerookt of geïnjecteerd worden (UNODC, 2013).

5-MeO-DMT

5-MeO-DMT (5-Methoxy-*N,N*-dimethyltryptamine) is een hallucinogeen tryptamine dat op natuurlijke wijze voorkomt in verschillende planten en in het gif van de Bufo Alvarius kikker. De stof wordt gebruikt in verschillende Zuid-Amerikaanse geestverruimende snuifmiddelen en soms in de drank ayahuasca. De stof werkt in op serotoninereceptoren (5-HT). De effecten zijn te vergelijken met die van DMT, maar 5-MeO-DMT is een krachtiger middel dan DMT. In pure vorm wordt de stof voornamelijk verdampt, gesnoven of geïnjecteerd (UNODC, 2013).

2.2.3 Dissociatieven

De bekendste dissociatieve drugs zijn ketamine en PCP (fencyclidine). Chemisch gezien is PCP een arylcyclohexylaminoderivaat en in de categorie arylcyclohexylaminen doken in de loop der jaren een aantal NPS op die effecten uitlokken gelijkaardig aan die van PCP.

3-MeO-PCP

3-MeO-PCP is een hallucinogene dissociatieve drug die inmiddels al een tijd illegaal is in België. Deze NPS is nauw verwant met fencyclidine (PCP) en de effecten zijn zeer vergelijkbaar. Ze omvatten een uitgesproken dissociatie (ervaring van scheiding van lichaam en geest), verdooving en hallucinaties, met orale doseringen vanaf 5 mg.

Het komt meestal voor als wit poeder en wordt vooral gesnoven. Deze NPS werd al meermaals in Europese landen aangetroffen. In Zweden werden in 2014 drie overlijdens in verband gebracht met deze drug. In Portugal werd in 2016 één overlijden gemeld. In België werden in 2017 op korte tijd twee overlijdens gelinkt aan het gebruik van 3-MeO-PCP. Bij één slachtoffer werd de drug in een zakje poeder teruggevonden en waren er sterke indicaties dat de drug gesnoven werd. Bij het tweede dodelijke slachtoffer bleek er sprake te zijn van de combinatie het gebruik van 3-MeO-PCP en een tweede NPS, met name het synthetisch opiaat U-47700 (Belgian Early Warning System, 2017).

2.2.4 Cannabinoïden

Binnen de groep van cannabinoïden vormen synthetische cannabinoïden een belangrijke categorie van nieuwe psychoactieve stoffen. Zowel het grote aantal soorten synthetische cannabinoïden als de omvang van de handel en het gebruik op internationaal vlak, maken het tot zowat de bekendste en meest besproken NPS. Eind 2017 waren bij het EMCDDA inmiddels 179 verschillende synthetische cannabinoïden bekend (EMCDDA, 2018a). Hoewel de scheikundige structuur van de meeste synthetische cannabinoïden verschilt van het klassieke THC, werken deze stoffen toch in op hetzelfde receptorsysteem in de hersenen. Ze kunnen hallucinogene of verdovende effecten hebben, maar de synthetische analoog is een veel sterkere stof dan THC zelf (Ford et al., 2017, Zaurova et al, 2016). Terwijl cannabis en THC zijn opgenomen in internationale wetgevingen, is dat niet altijd het geval voor de verschillende soorten synthetische cannabinoïden.

'HU-210', een synthetische analoog van THC (Δ^9 -tetrahydrocannabinol), werd voor het eerst vervaardigd in 1984 in Israël. Sindsdien werden tientallen analogen gefabriceerd. Rond 2004 werden in Europa voor het eerst een aantal kruidenmixen verkocht onder de naam 'Spice'. De kruidenaftreksels of mengsels konden halverwege 2008 op een grote populariteit rekenen in verschillende landen (Duitsland, Polen, Verenigd Koninkrijk, ...). In december 2008 identificeerden Duitse laboratoria voor het eerst synthetische cannabinoïden in deze producten. Sindsdien werden dus vele tientallen zulke stoffen geïdentificeerd. Recent waren de synthetische cannabinoïden die in Europa het nauwst gemonitord werden MDMB-CHMICA (in 2016) en AB-CHMINACA, ADB-CHMINACA,

5F-MDMB-PINACA en CUMYL-4CN-BINACA (in 2017). Samen werden deze vijf stoffen in verband gebracht met meer dan honderd overlijdens (EMCDDA, 2018a).

Synthetische cannabinoïden worden meestal verkocht in kruidenmengsels onder de namen 'Spice Gold', 'Spice Silver', 'Spice Diamond', 'K2', 'Bliss', 'Black Mamba', 'Bombay Blue', 'Blaze', 'Genie', 'Zohai', 'JWH -018, -073, -250', 'Kronic', 'Yucatan Fire', 'Skunk', 'Moon Rocks', 'Mr. Smiley', enzovoort. Ze worden meestal gerookt, maar oraal gebruik kan ook voorkomen. Inmiddels nam het aantal in beslagnames in Europa toe tot meer dan 32.000 in 2016 waarbij bijna 1,5 ton werd in beslag genomen. Het ging daarbij om plantaardig materiaal (rookbare mengsels) maar ook om poeders. (EMCDDA, 2018).

Spice

Spice is de bekendste merknaam die verschillende synthetische cannabinoïden omvat en die in de EU wordt verkocht.

Sinds 2006 wordt Spice online verkocht als een mengsel van onschuldige (rookbare) kruiden met synthetische cannabinoïden. De samenstelling van Spice kan sterk verschillen (UNODC, 2013).

Het merendeel van de cannabinoïden werd voor het eerst gesynthetiseerd in het kader van farmaceutische onderzoekprojecten in de jaren 1980 en 1990. Net zoals bij veel andere NPS werden ze oorspronkelijk ontwikkeld om inzicht te verwerven in ziekte en voor de ontwikkeling van geneesmiddelen (Pertwee, 2005; Reggio, 2009, EMCDDA, 2018a). Waar de effecten van cannabis redelijk goed onderzocht zijn, kan hetzelfde niet gezegd worden voor de synthetische varianten. Er werden nog geen effectstudies voor deze stoffen uitgevoerd op mensen. Daarom moeten ze worden beschouwd als onveilig, zelfs potentieel (levens)gevaarlijk.

Net zoals bij andere NPS bevatten producten die verkocht worden als synthetische cannabinoïden vaak verschillende chemicaliën in verschillende concentraties. Dat maakt het erg moeilijk om productspecifieke effecten vast te stellen (UNODC, 2013). Etiketten op de verpakking van synthetische cannabinoïden komen vaak ook niet overeen met de feitelijke bestanddelen van het product. Risico's die wel werden vastgesteld, zijn onder meer: cardiovasculaire problemen en psychische stoornissen, een carcinogeen potentieel van een aantal van de metabolieten van de stoffen in deze producten, JWH-018 kan leiden tot epileptische aanvallen en tachycardie (verhoogde, snelle hartslag). Data van het Early Warning System van het EMCDDA maar ook andere bronnen wijzen erop dat zware intoxicatie en zelfs fatale afloop veel vaker voorkomt bij synthetische cannabinoïden dan bij cannabis. De reden hiervoor is niet altijd even duidelijk maar twee factoren lijken alvast een belangrijke rol te spelen: de hoge potentie van de synthetische cannabinoïden zelf (ze gedragen zich als zogeheten 'full agonists') en de ongewild hoge dosissen waar gebruikers aan blootgesteld kunnen worden doordat tijdens de productie slordig wordt omgesprongen met het vermengen van de synthetische stoffen met de kruidenmengsels waar ze aan toegevoegd worden. Overdosering kan leiden tot cardiovasculaire klachten, plots bewustzijnsverlies of coma, ademhalingsstilstand, stuipen, agitatie, delirium, psychoses en agressief gedrag. Een derde factor die het risico van deze synthetische cannabinoïden sterk verhoogt t.o.v. de natuurlijke cannabis, is het ontbreken van cannabidiol. Cannabidiol heeft een angstremmende en antipsychotische werking die de effecten van THC counterert in het natuurlijke product (EMCDDA, 2018).

2.2.5 Verdovende middelen

NPS met een verdovend effect zijn vooral nieuwe benzodiazepinen. Vooral de voorbije jaren lijkt dit een groeiende markt. Ter illustratie: de helft van de benzodiazepinen die inmiddels door het EMCDDA gemonitord worden, werden sinds 2015 aangetroffen. Sommige van deze stoffen zijn in bepaalde landen legaal op de markt en dus erkend als geneesmiddel, andere werden ooit in wetenschappelijke literatuur vermeld, maar nooit in productie gebracht. Nog anderen zijn volledig nieuwe stoffen. Vaak zijn ze niet klinisch getest (Manchester et al., 2017) en hun mogelijke schadelijkheid blijft dus vaak onduidelijk.

Deze benzodiazepinen kunnen omwille van verschillende redenen gebruikt worden. Bijvoorbeeld als alternatief voor erkende benzodiazepinen die patiënten enkel op voorschrift kunnen krijgen. Maar ze kunnen ook gebruikt worden met als expliciete bedoeling een roes op te wekken. Door het gebruik als middel om tot rust te komen na het gebruik van stimulantia kunnen ze ook gelinkt zijn aan illegaal druggebruik of het gebruik van andere NPS. Ze vormen ook een risico doordat ze reeds aangetroffen werden in een mengeling met andere NPS, waaronder ook synthetische cannabinoïden (Couch and Madhavaram, 2012). Voorts werden in Europa reeds namaak diazepam tabletten aangetroffen die bij analyse een krachtig synthetisch opioïde bleken te bevatten.

Phenazepam

Phenazepam was in 2007 een van de eerste nieuwe benzodiazepinen die opdoken. Op de illegale markt kreeg de stof ook wel de straatnaam 'Bonsai' mee. Deze benzodiazepine werd oorspronkelijk in de toenmalige Sovjet-Unie ontwikkeld, kon gaandeweg in verband gebracht worden met een aantal overdosissen en overlijdens en is ondertussen onder controle geplaatst. Aangezien het een verdovende stof is, kan phenazepam de motoriek verstoren, tot ademhalingsstilstand leiden en delier uitlokken. Het wordt verkocht in de vorm van pillen en poeders, maar ook in de vorm van blotters (een papieren drager waar de stof op gedrupt werd zodat die na het weken in de mond weer vrijkomt). Redenen voor het gebruik zijn het ervaren van een verdovende roes, maar ook het tot rust komen na gebruik van stimulerende drugs (EMCDDA, 2015).

2.2.6 Opioïden

Op vlak van NPS maken in deze categorie de semi-synthetische opiaten de laatste jaren een opvallende opmars. De eerste synthetische opioïde in Europa werd in 2009 gerapporteerd maar tegen eind 2017 waren al 38 zulke stoffen bekend. Ook al spelen ze tot op vandaag een kleine rol op de Europese drugmarkt, ze zijn zeker reden tot bezorgdheid gezien hun sterk verdovende effecten, die een groot risico op (fatale) overdosis met zich meebrengen.

Vooral het gebruik van fentanyl en aanverwanten vormt reden tot bezorgdheid. Fentanyl zelf werd in de jaren zestig van de vorige eeuw in ons land ontwikkeld door Janssen Pharmaceutica. In de daaropvolgende jaren werden nog meer fentanyl-achtige pijnstillers ontwikkeld. Hun werking is vergelijkbaar met die van morfine maar de effecten zijn vele malen sterker. Naast effecten zoals euforie, ontspanning of sedatie, kan een soms minuscule dosis een fatale ademhalingsdepressie en een daaropvolgende hartstilstand veroorzaken.

Naast het legitieme medische gebruik van deze opioïde pijnstillers is in de loop der jaren in de Verenigde Staten een circuit ontstaan van oneigenlijk gebruik en gebruik ter vervanging van drugs zoals heroïne. Het overlijden van een aantal muzikanten en acteurs aan een overdosis van deze drug, bracht fentanyl ruim onder de aandacht. Het misbruik van deze opiaten is inmiddels internationaal verspreid geraakt, ook al is het van een andere omvang dan in de Verenigde Staten. Vast staat dat er inmiddels wereldwijd sprake is van illegale productie van semi-synthetische opiaten. Ze kunnen voorkomen als poeders, in tabletten of als vloeistof (in functie van het injecteren maar ook voor gebruik als neusspray). In ons land zijn sinds 2015 verschillende overlijdens in verband gebracht met deze NPS. Het ging daarbij naast het gebruik van fentanyl zelf ook om ofentanil, carfentanil, acrylfentanyl en U-47700, al dan niet in combinatie met andere psychoactieve stoffen (EMCDDA, 2018).

U-47700

U-47700 is een semi-synthetisch opiaat dat in de jaren zeventig ontwikkeld werd door het farmaceutische bedrijf Upjohn en afgeleid was van het opiaat AH-7921. Naar die stof werd grondig onderzoek gedaan maar ze werd nooit als geneesmiddel op de markt gebracht. U-47700 zelf werd nooit echt onderzocht. In de wetenschappelijke literatuur is weinig tot geen informatie terug te vinden. De effecten en risico's zijn vergelijkbaar met die van andere opioïden maar de werkingsduur is in verhouding relatief kort. Het verdovende effect zou tot 7,5 maal sterker zijn dan dat van morfine. De stof wordt via het internet verkocht. Van 2014 tot op vandaag werd deze stof in diverse Europese landen aangetroffen. Een overlijden in 2016 in België door het gebruik van U-47700 in combinatie met fentanyl was naar alle waarschijnlijkheid het eerste bekende geval van fatale overdosis gelinkt aan deze stof in Europa (Blanckaert, 2017; Coopman et al., 2016).

2.2.7 Stimulantia

Synthetische cathinonen zijn één van de voorbeelden van NPS met een stimulerend effect. Met betrekking tot hun chemische structuur zijn ze dan ook vergelijkbaar met amfetamines. Vaak worden ze ook verkocht als 'vervanger' voor bekende stimulerende drugs zoals MDMA (xtc), amfetamines of cocaïne. Bekende cathinonederivaten zijn bijvoorbeeld alpha-PVP, mephedrone, methylone, 3-MMC en MDPV (3,4 methylenedioxypropylvalerone).

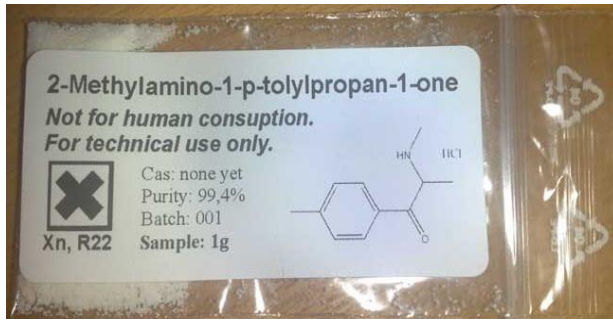
Tot 2010 waren methylone en mephedrone (4-methylmethcathinone) de meest voorkomende cathinonen in Europa. Mephedrone (straatnamen: 'm-cat', 'meph', 'drone' of 'miaow') en methylone (straatnamen: 'explosion' of 'top cat') zijn meestal beschikbaar als witte of bruine poeders of in tabletten die worden verkocht als xtc. De meeste cathinonen worden gesnoven en geslikt, maar ze kunnen ook geïnjecteerd worden. De risico's van het gebruik zijn analoog aan die van het gebruik van stimulantia (hartritmestoornissen, agitatie, agressie, ..) en tot op vandaag worden ook in België overlijdens gemeld waarbij het gebruik van synthetische cathinonen een rol speelde (UNODC, 2013).

4-MMC of Mephedrone

Mephedrone is de courante afkorting voor 4-methylmethcathinone of 4-MMC. In 2007 doken de eerste meldingen van mephedrone op. Eerst in Israël en vervolgens in landen en regio's als Australië, Scandinavië, Ierland en het VK. In het Belgische partycircuit verscheen de stof voor het eerst in de zomer van 2009. Mephedrone werd waarschijnlijk al in 1929 voor de eerste keer geproduceerd.

Mephedrone wordt verkocht als wit kristallijn poeder onder de namen badzout of plantenvoeding met het label: 'Niet voor menselijke consumptie'. Mephedrone is een synthetisch oppeppend en bewustzijnsveranderend middel. De effecten worden door gebruikers omschreven als vergelijkbaar met die van ecstasy (MDMA) (entactogeen en stimulerend) en cocaïne. Waarschijnlijk is daaraan de populariteit van mephedrone te wijten (UNODC, 2013).

De risico's van mephedrone op korte termijn zijn vergelijkbaar met die van andere illegale stimulerende middelen. Mephedrone zorgde echter ook al voor diverse overlijdens in de EU.

De drug wordt meestal gesnoven, geïnjecteerd of ingeslikt door het poeder in te pakken in een bolletje papier ('een bommetje'). Het kan echter ook gemengd worden in een drankje. De meest bekende straatnamen in het Verenigd Koninkrijk zijn 4-MMC, Meow/meow of miaow/miaow, Rush, Meph en sub coca. Sinds 2010 is Mephedrone in België illegaal. Toch zijn er indicaties dat het nog steeds gebruikt wordt als illegale drug (EMCDDA, 2011; UNODC, 2013).

3. NPS ZIJN NIET NIEUW

Ondanks het woord “nieuw” in Nieuwe Psychoactieve stoffen, kan er niet gesteld worden dat dit een nieuw fenomeen is. Veel van deze stoffen werden reeds in de jaren '70 (of zelfs vroeger) gesynthetiseerd en gepatenteerd. Wat echter wel een recenter fenomeen is, is dat hun chemische of synthetiseerprocessen gemodificeerd worden om effecten tot stand te brengen die gelijkaardig zijn aan gekende, illegale substanties (UNODC, 2013).

Ketamine is één van de oudste NPS. Reeds in de jaren 1980 kwam het misbruik van deze stof op de radar van de Amerikaanse overheid en in de jaren '90 begon dit fenomeen zich ook binnen Europa te manifesteren. Gedurende de jaren '90 en het begin van de jaren 2000 kwamen ook andere substanties, zoals fenetylamines en piperazines, meer op de voorgrond. Vanaf 2004 kwamen de synthetische cannabinoïden (vb. spice) en de synthetische cathinonen op de markt (UNODC,2013).

Doorheen de jaren verschenen telkens weer nieuwe soorten NPS op de voorgrond. Zoals we al lazen in hoofdstuk twee, zijn NPS geen statisch gegeven. Omwille van hun dynamische karakter zijn ze steeds onderhevig aan een verandering van indeling in hun respectievelijke categorieën en aan een veranderende wetgeving. Zelfs de inhoud van eenzelfde product is vaak niet duidelijk.

NPS ontwikkelen zich razend snel en zijn erg moeilijk op te volgen. Sinds 1997 spelen het EMCDDA en Europol de hoofdrol in de detectie en het monitoren van NPS in Europa. Sinds het eind van de jaren '90 is het nieuwe drugfenomeen geëvolueerd van een marginaal gegeven naar één van de belangrijkste hedendaagse ontwikkelingen in het drugveld. Tot op heden monitoren het EWS, als deelwerking van het EMCDDA, en Europol de verschillende NPS die de kop opsteken. Hiervoor beschikt elke EU-lidstaat over een nationaal Early Warning System (EWS), dat specifiek het verschijnen van NPS opvolgt. In België is het Belgian Early Warning System on Drugs hiervoor verantwoordelijk en kan er een niet-limitatieve lijst van ondertussen meer dan 400 gecontroleerde stoffen geraadpleegd worden (FAGG, 2017a). Op het EWS zal verder ingegaan worden in hoofdstuk zeven.

4. WETGEVING

Het is gebleken dat een snelle en efficiënte controle van de verspreiding en verkoop van NPS een hele uitdaging vormt. Europese landen proberen hier op verschillende manieren een antwoord op te bieden. In België werd op 26 september 2017 een nieuw Koninklijk Besluit (KB) "houdende de regeling van verdovende middelen, psychotrope stoffen" in het leven geroepen. Hieronder wordt kort de situatie voor dit nieuwe KB geschetst en wordt de nieuwe wettelijke situatie sinds 26 september 2017 uiteen gezet.

4.1 DE VROEGERE SITUATIE IN BELGIË

Onder de vorige wetgeving liep de wetgever dikwijls de nieuwste designerdrugs achterna. Omdat deze stoffen niet meteen strafbaar waren, werd hen vaak de naam "legal highs" meegegeven. Deze naam schept voor de gebruiker de illusie dat het om 'legale' stoffen gaat.

Tot voor het nieuwe KB van 26 september 2017 was de Belgische drugmarkt onderworpen aan het KB van 1998 tot reglementering van psychotrope stoffen [22 JANUARI 1998 - Koninklijk besluit tot houdende regeling van sommige psychotrope stoffen en betreffende risicobeperking en therapeutisch advies.]. Daarin werd elke drug en elke molecule afzonderlijk opgenomen. Het KB bevatte een nominatieve lijst van stoffen die aan controle zijn onderworpen. Dat had als grote voordeel dat strafbaar gestelde stoffen duidelijk aangegeven werden, maar had ook tot nadeel dat nieuwe psychoactieve stoffen niet meteen werden opgenomen in deze wetgeving. Zo was de realiteit dat groot- of kleinproducenten op een bepaald moment in laboratoria moleculen konden aanpassen – zodat ze buiten het juridische kader vielen, maar wél nog psychoactief waren – en dus niet vervolgd konden worden. Wanneer een nieuwe NPS in België verscheen, moest de wetgeving telkens opnieuw aangepast worden. Het aanpassen van de wetgeving vergde veel tijd, variërend van enkele maanden tot ongeveer een jaar.

Dit leidde ertoe dat de wetgeving steeds achterop hinkte. Indien een stof werd opgenomen in de wetgeving, wijzigden producenten meestal snel de chemische samenstelling van het product zodat het opnieuw aan de wetgeving kon ontsnappen. Het volstond immers om één atoom aan de basisstructuur van een NPS te wijzigen om te ontsnappen aan de illegaliteit. Het proces van aanpassing van de wetgeving duurde gemiddeld ook langer dan het ontwerpen van een nieuwe aangepaste stof. Een bij voorbaat verloren strijd dus (FAGG, 2017b; DrugLijn, z.d.).

Voorbeeld: Toen in de jaren '80 MDMA furore maakte onder de straatnaam xtc, werd die stof in de drugwet opgenomen. Slechts korte tijd daarna werd de Belgische markt vanuit Nederland overspoeld met MDEA, de ethylmodificatie van MDMA, bij wijze van alternatief voor de xtc-gebruiker. Een mooi voorbeeld van hoe de wetgeving altijd achterop hinkt.

4.2 HUIDIGE WETGEVING IN BELGIË

Om deze situatie van tijdelijke straffeloosheid tegen te gaan heeft de regering in 2013 een wetsontwerp goedgekeurd dat vertrekt vanuit chemische of moleculaire groepen, en niet meer vanuit afzonderlijke substanties. In plaats van een nominatieve lijst, werd een generieke classificatie voor de NPS ingevoerd. Veel drugs zijn immers varianten op bepaalde scheikundige basisstructuren. De klassen die opgenomen werden in de wet zijn: amfetamines, cathinonen, synthetische cannabinoïden, piperazinestructuren en fentanylderivaten. Niet alleen de afzonderlijk geïdentificeerde stoffen worden opgenomen, maar ook de groepen van stoffen met een gedeeltelijk gemeenschappelijke chemische structuur. Daardoor zullen alle nieuwe psychoactieve varianten op deze structuur bij voorbaat illegaal zijn (UNODC, 2018).

En zo ging op 26 september 2017 het KB "houdende de regeling van verdovende middelen, psychotrope stoffen" van kracht.

Met deze wet wordt geanticipeerd op marktontwikkelingen en de opkomst van nieuwe producten. Dit betekent dat de NPS al onder controle zullen staan nog voor ze op de markt komen in België en dat het continu updaten van de lijst psychotrope stoffen (zoals met KB 1998) niet meer nodig is. Daarnaast verplicht de wet ook alle analytische laboratoria in België om nieuw ontdekte psychoactieve stoffen te rapporteren aan het Belgian Early Warning System on Drugs (BEWSD). Voor douane, politie en justitie zal het gemakkelijker worden om doeltreffender op te treden tegen psychoactieve substanties. Ook noodhulp, waarbij verdovende middelen en psychotrope stoffen moeten worden verzonden, kan nu op een snellere en efficiëntere wijze georganiseerd worden. In lijn met de richtlijnen van de WHO (Wereldgezondheidsorganisatie) laat het nieuwe KB toe dat België sneller en efficiënter kan voorzien in noodhulp, die de vorm aanneemt van geneesmiddelen die onder de wetgeving van psychotrope stoffen en verdovende middelen vallen, aan gebieden getroffen door oorlog of een natuurramp.

Ook voor het parket is het nu gemakkelijker om designerdrugs te kunnen vervolgen. Het geeft dus zowel douane, justitie als politie een bredere basis om inbreuken vast te stellen en tot inbeslagname over te gaan bij illegale activiteiten.

Het tweede vernieuwende element, naast de implementatie van een generiek model, is het wettelijke kader voor gamma-Butyrolactone (GBL) en 1,4-butanediol (1,4-BD). Doordat deze stoffen na inname, in het menselijk lichaam, omgezet worden tot gamma-hydroxy-boterzuur (GHB), kan dit een gevaar inhouden voor de gezondheid van de gebruiker en zijn deze stoffen ook vatbaar voor misbruik. Aangezien beide stoffen op grote schaal worden ingezet in de industrie (vb. voor de productie van lijm), voorziet het KB in een vergunning voor particulier bezit (FAGG, 2017b).

4.3 MEER OVER HET GENERIEK MODEL

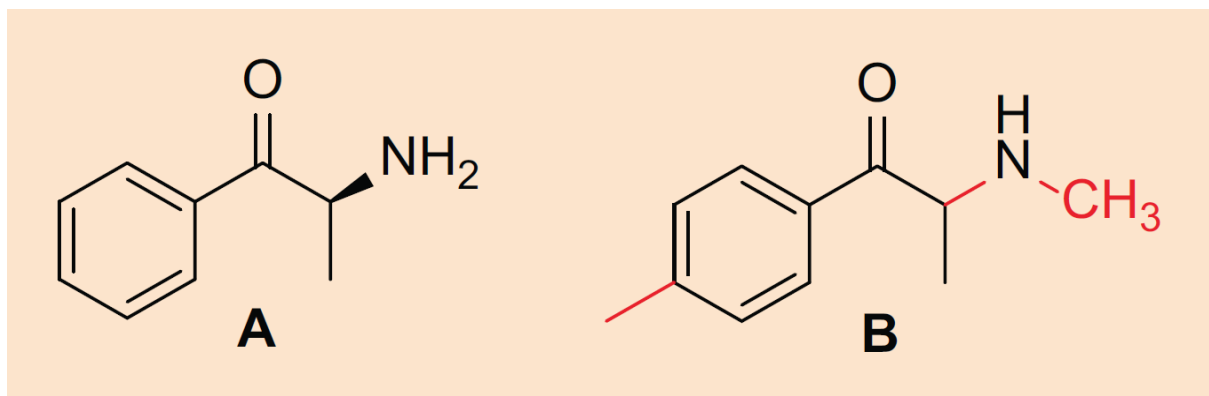
De snelle veranderingen op de markt van NPS hebben wetgevers wereldwijd alert gemaakt op de noodzaak van een meer sluitende wetgeving. Met een groot aantal nieuwe niet-gereguleerde psychoactieve stoffen die in Europa de kop opsteken, introduceren veel regeringen daarom wetten om de verkoop van dergelijke stoffen te verbieden of te reguleren. De bedoeling is uiteraard om te voorkomen dat de snel veranderende nieuwe stoffen de wetgeving omzeilen.

België is niet het enige land dat daarin kiest voor een generieke wetgeving. Ierland, het Verenigd Koninkrijk, Oostenrijk, Italië, Noorwegen, Cyprus, Luxemburg, Polen, Hongarije, Bulgarije, Letland, Malta, Litouwen en Luxemburg (EMCDDA, 2011; EMCDDA, 2016) hebben bijvoorbeeld reeds een gelijkaardige generiekewetgeving ingevoerd gericht op de illegale handel in synthetische cannabinoïden (Van Amsterdam, Nutt & Van Den Brink, 2013). Volgens de lidstaten die kiezen voor een generiek model, bereikt dit soort wetgeving de volgende doelstellingen:

1. minder mensen komen in aanraking met potentieel schadelijke drugs
2. de wetgever kan tijdig ingrijpen als nieuwe NPS verschijnen op de markt
3. NPS zijn voor een kortere tijd aanwezig op de markt
4. niet elke nieuwe NPS moet worden onderzocht voordat ze verboden kan worden.

4.3.1 Uitdagingen

Een generieke wetgeving is interessant wanneer het gaat om eenvoudige chemische analogen met een lage moleculaire massa. Wanneer visueel voorgesteld, is het zelfs voor niet-chemici mogelijk om de structurele gelijkheid tussen bijvoorbeeld cathinone en mephedrone (zie afbeelding: A= cathinone, B= mephedrone. Bron: UNODC, 2013) en DMT en 5-MeO-DMT te begrijpen.

(Bron: UNODC, 2013)

Met deze generieke benadering blijven wel enkele uitdagingen bestaan:

1. Het vraagt een grote inspanning om alle mogelijke varianten van de uitgangsverbinding te beschrijven. Veel (bestaande of toekomstige) psychoactieve stoffen zijn immers structureel nauwelijks gerelateerd aan de 'moederverbinding' – zijnde de conventionele drug (zoals bijvoorbeeld het geval bij bepaalde cannabinoïden). Dat maakt het moeilijk om ze te herkennen en benoemen. Bij de toepassing van de generieke aanpak is daarom deskundige kennis over de chemische structuren heel belangrijk. Verder kan de vraag gesteld worden wat er in de toekomst dient te gebeuren met NPS met structuren die niet in de wetgeving opgenomen zijn (Van Amsterdam, Nutt & Van Den Brink, 2013; Blanckaert; 2017b).
2. Na een verbod op NPS, is het niet ondenkbaar dat de gebruiker zal terugkeren naar de illegaal beschikbare conventionele drugs (cannabis, ecstasy, cocaïne, amfetamine) (Kelleher et al., 2011).
3. Daarbij aansluitend zal de invoering van een generiek systeem de administratieve lasten van het bedrijfsleven, de economie en de overheid sterk doen toenemen. Voor stoffen die verboden zijn, kan voor bepaalde doeleinden een uitzondering of toelating aangevraagd worden. Het aantal aanvragen tot vrijstellingen en vergunningen zal dus sterk toenemen.
4. Ook met de nieuwe wetgeving, zal het een grote uitdaging blijven om burgers duidelijk te maken wat nu precies strafbaar is volgens de wet en wat niet (Blanckaert, 2017b).

4.4 EUROPESE WETGEVING

In 2017 keurden de Europese Raad en het Europees Parlement een nieuwe wet goed, die de lidstaten in staat stelt om op een snellere en efficiëntere manier op te treden tegen NPS. Deze wetgeving is op 23 november 2018 ook officieel van kracht gegaan. In eerste instantie brengt deze wetgeving een nieuwe regulering tot stand met betrekking tot de informatie-uitwisseling over NPS, maar ook ten aanzien van het Early Warning System (EWS) en de procedure voor risicoanalyse. Ten tweede houdt deze nieuwe regulering ook een richtlijn in die toelaat dat NPS op EU-niveau als drugs gereguleerd worden (EMCDDA, 2018b; UNODC, 2018).

De nieuwe regelgeving behoudt wel de drieledige aanpak nl. early warning, risicoanalyse en controlemaatregelen. Uit deze regelgeving komt ook voort dat NPS met een gelijkaardige chemische structuur samen getaxeerd kunnen worden op hun risico en in hetzelfde rapport m.b.t. hun risicoanalyse kunnen worden opgenomen (EMCDDA, 2018b). In bijlage 2 vind je aan de hand van een infographic deze wetgeving bondig weergegeven.

De lidstaten zijn niet verplicht om de EU hierin te volgen en bijgevolg de desbetreffende stoffen strafbaar te stellen. Wanneer zij ervoor kiezen om dit wel te doen, kunnen zij hier gevolg aan geven binnen hun eigen uitgewerkte wetgeving. Vaak doen ze dit aan de hand van één van twee opties: of ze hanteren een generieke of analoge⁴ wetgeving of ze maken gebruik van een systeem waarbij elke verboden stof individueel is opgelijst. Het merendeel van de Europese landen maakt nog steeds gebruik van deze laatste methode (UNODC, 2018; EMCDDA, 2018b).

⁴ Een analoge wetgeving houdt in dat controlemaatregelen die voorzien zijn onder een individueel oplijstingssysteem uitgebreid worden naar andere substanties. Het verschil met een generieke wetgeving bestaat erin dat het bij deze laatste gaat over een specifiek gedefinieerde groep van substanties.

5. DE HANDEL IN NPS

Kenmerkend voor de markt in Nieuwe Psychoactieve Stoffen is de snelheid waarmee producenten en verdelers steeds nieuwe producten aanbieden. Daarbij wordt ook handig gebruik gemaakt van moderne marketingstrategieën. De globalisering van productie en distributie in onze hedendaagse economie maar ook het internet spelen daarin een cruciale rol.

Het samengaan van snelle transportmogelijkheden, het internet, vlotte betalingssystemen en lage loonkosten in combinatie met de sterke groei en toenemende dominantie van de Chinese chemische en farmaceutische industrie hebben tot een nieuwe en bloeiende markt geleid (EMCDDA & Europol, 2016). Op die manier is de opkomst van NPS een 'game-changer' geworden voor de traditionele modellen van aanvoer en verspreiding van drugs zoals die bekend zijn op vlak van bijvoorbeeld cocaïne of heroïne (Shapiro, 2016). Tegelijkertijd is de productie en handel van NPS geen op zichzelf staand fenomeen. Zowel op niveau van de productie als van de distributie en verkoop zijn er linken naar en verwevenheid met de illegale drugeconomie. Het sterk dynamische karakter en de diverse aard van de handel in NPS maakt die soms moeilijk op te volgen of te controleren. We werpen hier een licht op de productie en de distributie van NPS en de marketingstrategieën waarmee ze aan de man worden gebracht.

5.1 PRODUCTIE

Het is al jarenlang duidelijk dat de NPS die in onze contreien op de markt komen in oorsprong vooral afkomstig zijn van chemische leveranciers uit China en, in mindere mate, andere Aziatische landen zoals India. Zo wijzen de drugvangsten in Europa er al lange tijd op dat NPS vooral afkomstig zijn uit China. (EMCDDA-Europol, 2012; UNODC, 2013)

De meeste van de Nieuwe Psychoactieve Stoffen die in die landen geproduceerd worden, worden daar aangemaakt in professionele chemische laboratoria. Vervolgens worden ze in Europa ingevoerd. Daar lijken twee manieren voor te zijn:

- meestal worden ze in bulk hoeveelheden ingevoerd als chemicaliën waarna ze in Europa nog verder verwerkt en verpakt moeten worden tot afgewerkte producten die klaar zijn voor de verkoop. Zo werden er al meermaals faciliteiten voor de verwerking en verpakking van NPS in beslag genomen binnen de EU, inclusief in België;
- of ze worden ingevoerd als kant en klaar afgewerkte en verpakte producten (EMCDDA & Europol, 2016).

Veel NPS worden geproduceerd door bedrijven die zich perfect houden aan de wetgeving van de landen waar ze gevestigd zijn. Meestal adverteren deze producenten hun aanbod openlijk en soms letterlijk in de vorm van een online catalogus op hun websites of via online business-to-business platformen. Bestellen van bulkhoeveelheden kan op die manier volledig online. In een aantal gevallen kan men op bestelling zelfs chemische stoffen op maat laten aanmaken.

Eens verkocht worden de stoffen naar het Westen verscheept via internationale koerierbedrijven waar ze meestal op amper een paar dagen tijd bij de klant worden geleverd in een discreet, onopvallend pakje zoals er dagelijks duizenden verzonden worden. Sommige producenten garanderen bij het online bestellen zelfs een terugbetaling of een nieuwe levering mocht de verzending onderschept worden door de douanedienssten.

Deze manier van handelen en de grijze juridische zone waarin NPS zich vaak bevinden maakt duidelijk dat de producenten en importeurs niet hoeven terug te vallen op smokkeltechnieken zoals die gebruikt worden in de handel van klassieke illegale drugs (EMCDDA & Europol, 2016).

Vervolgens worden de producten door de klant verder verwerkt tot afgewerkte producten. Concreet gaat het dan vaak om het mixen van de chemische stoffen zelf met andere producten (bijvoorbeeld

het mixen van synthetische cannabinoïden met kruidenmengsels) en het verpakken in gebruikshoeveelheden (EMCDDA & Europol, 2016).

Het is niet altijd even duidelijk of de Europese landen vooral als transitland dienen voor de verdere verspreiding van NPS in de vorm van de chemische stoffen in bulk, dan wel of ze kunnen beschouwd worden als leveranciers van de NPS in de vorm van afgewerkte producten aan derde landen. Rapporten van politiediensten doen vermoeden dat beide scenario's zich voordoen (EMCDDA & Europol, 2016).

Zo zijn er al langer indicaties dat ook België een belangrijk doorvoerland is voor de wereldwijde distributie van afgewerkte 'Legal highs' (Van Camp, Studiedag Nieuwe Drugs, 11 oktober 2013). De centrale geografische positie van België als logistiek knooppunt en een aantal belangrijke hubs van internationale koerierbedrijven in ons land (bijvoorbeeld op de luchthaven in Luik) lijken daarbij een rol te spelen. In het verleden werd ook vastgesteld dat in België NPS worden verwerkt tot afgewerkte producten.

Voorbeeld: In West-Vlaanderen werd een labo opgedoekt waarbij alle producten en machines duidelijk bedoeld waren voor het mengen van plantenmateriaal met synthetische cannabinoïden. Het labo was tien maanden actief in de productie en verkoop van de synthetische cannabis (Bron Laatste Nieuws, 26/11/2013. 'Mogelijk 10 jaar cel voor producenten synthetische cannabis.' © 2013 Het Laatste Nieuws.)

Recenter zijn er indicaties dat er ook sprake zou zijn van toenemende chemische productie van NPS in Europa zelf. Daarbij zijn er aanwijzingen van linken met bestaande criminele drugnetwerken. Het feit dat bijvoorbeeld in xtc-tabletten over de jaren heen al diverse NPS werden aangetroffen is zo'n indicatie. Gezien de potentieel grote winsten die met NPS kunnen gemaakt worden en de juridische grijze zone waarin deze stoffen zich soms bevinden (met bijgevolg een lagere kans op vervolging), valt niet uit te sluiten dat deze netwerken actiever gaan inzetten op NPS (EMCDDA & Europol, 2016).

5.2 DISTRIBUTIE EN MARKETING

Handelaars in NPS hebben door de jaren heen gesofisticeerde en agressieve marketingtechnieken ontwikkeld om hun producten bij verschillende doelgroepen en marktsegmenten aan te prijzen. De gehanteerde terminologie toegelicht in het hoofdstuk 'Definities en categorieën' en meer bepaald begrippen als 'legal highs', 'smart drugs' of 'research chemicals' zijn daar illustraties van.

Een vaak voorkomende marketingstrategie is het aanbieden van NPS als vervangmiddel voor gevestigde gecontroleerde drugs die mogelijks moeilijk te verkrijgen zijn.

Distributeurs en verkopers prijzen hun producten aan als vervangers voor gecontroleerde drugs door het gebruik van namen die zinspelen op of klinken als gecontroleerde drugs, zoals: 'Snow blow' voor cocaïne of 'Xtacy' en 'Doves Red' voor MDMA. Veel voorkomende straatnamen van bekende, gecontroleerde drugs worden ook gebruikt (bv. de roepnaam "Charlie", wat ook Britse straattaal is voor cocaïne) (EMCDDA & Europol, 2016).

Verkopers proberen soms ook doelbewust gebruikers te misleiden door synthetische drugs aan te bieden als 'natuurlijke' kruidenmengsels. Daarmee inspelend op de overtuiging van sommigen dat wat natuurlijk is bij voorbaat minder schadelijk zou zijn. Dat gebeurt vooral bij 'Spice'-producten die synthetische cannabinoïden bevatten. In de meerderheid van de gevallen, worden de synthetische stoffen die in zulke kruidenmengsels zitten niet vermeld op de verpakking van het product (EMCDDA & Europol, 2016).

De internationale verspreiding en verkoop van NPS verloopt zowel via het internet (met levering via koerier- of postbedrijven) als via fysieke verkooppunten. Toch zijn er ook aanwijzingen dat de verkoop eveneens via de kanalen van de illegale drugmarkt plaatsvindt (EMCDDA & Europol, 2016).

5.2.1 Internet

Het internet wordt al jarenlang en door tal van instanties (UNODC, 2013; EMCDDA, 2018a) genoemd als een belangrijk kanaal voor de handel in NPS. Daarbij wordt volop gebruik gemaakt van alle mogelijkheden die de wereldwijde internetmarketing en- handel biedt: online informatie aanbieden, reclame maken en online verkoop, inclusief online betaling. Andere marketingtechnieken die gehanteerd worden zijn bijvoorbeeld het beschikbaar stellen van gratis stalen of het exclusief vooraf toegang verlenen tot nieuwe stoffen aan trouwe klanten in ruil voor reviews en ervaringsverslaggeving op gebruikerswebsites en -platformen.

De kracht van online handel via webshops zit in het feit dat die in principe voor iedereen toegankelijk zijn. Daarnaast betekent het transnationale karakter van het internet dat nationale reguleringen slechts beperkte impact hebben op de handel. Online winkels overschrijden immers de nationale grenzen. De online handelaars bekijken waar wettelijke en regelgevende systemen ontoereikend zijn, om te kiezen van waaruit ze opereren. (EMCDDA-Europol, 2012)

De omvang en evolutie van de online handel is moeilijk in kaart te brengen. Zogeheten 'internet snapshots' uitgevoerd door het EMCDDA wezen tot enkele jaren geleden op een toename van de online beschikbaarheid van NPS. Het aantal getelde online shops dat 'legal highs' in de EU verkocht, steeg van 170 in januari 2010, tot 314 in januari 2011, 693 in januari 2012 en 651 websites in 2013 (EMCDDA, 2014). Het is echter de vraag of deze cijfers een indicatie waren van een effectieve stijging van het aantal webshops, dan wel van een betere screening ervan. Voorts valt niet uit te sluiten dat steeds meer sluitende nationale en internationale regelgeving (en dus de mate waarin NPS legaal kunnen verkocht en gekocht worden) op termijn een impact kunnen hebben op de omvang van online verkoop.

Hoe typisch dit soort online handel voor het fenomeen NPS ook moge zijn, het is duidelijk dat daarnaast ook meer klassieke kanalen van verspreiding een belangrijke rol spelen. Zo stelde een Flash Barometer (Europese Commissie, 2011) jaren geleden al vast dat de meeste gebruikers NPS in bezit kregen via een vriend (54%), het kochten tijdens feestjes of in een nachtclub (37%) of in een gespecialiseerde winkel (33%). Ook Kroatisch onderzoek (Jerkovic et al, 2013) stelde vast dat de grootste groep ze verkreeg via een vriend (48.6%). Verder kocht 38.2% NPS aan in een 'fysieke winkel' en 27.8% via een dealer.

5.2.2 Darknet

Net zoals andere illegale activiteiten (bijvoorbeeld illegale wapenhandel), wordt de drughandel ook in verband gebracht met het zogeheten 'darknet'. Dat is een verborgen deel van het internet. In tegenstelling tot het niet-versleutelde deel van het internet (dat meestal het 'surface web' wordt genoemd) kan men dit darknet of darkweb niet zomaar bereiken. Het is een deel van het internet dat niet toegankelijk is via standaard webbrowsers zoals Google Chrome of Internet Explorer en dat gebruikt wordt om versleutelde data zoals overheidsdata of persoonlijke bankgegevens op te slaan. Het staat vast dat op het darknet tal van illegale drugs verhandeld worden via zogeheten darknetmarkten. Die bestaan uit websites of online marktplaatsen die gelijkaardig zijn aan bekende online platformen zoals Amazon of eBay. SilkRoad bijvoorbeeld was lange tijd een van de bekendste. Het grote verschil zit hem echter in het feit dat ze diverse technologieën toepassen om anonimiteit te garanderen en om gegevens te versleutelen. Zo maken ze ook gebruik van cryptomunten zoals de Bitcoin, voor de betalingen. Dit alles gebeurt om te voorkomen dat de verkoper of koper traceerbaar zijn.

Onderzoek toont aan dat nieuwe psychoactieve stoffen in veel mindere mate op deze darknetmarkten worden aangeboden dan de klassieke, illegale drugs. Waarschijnlijk weerspiegelt dit het belang van het - voor iedereen zichtbare - surface web voor de verkoop van NPS (Dolliver and Kuhns, 2016; Roxburgh et al., 2017). In elk geval wordt er vanuit gegaan dat de omvang van de handel via het surface web veel groter is dan die via het darknet. (Van Buskirk et al., 2017a; Van Hout and Hearne, 2017; Wadsworth et al., 2017).

Toch valt niet uit te sluiten dat dit op termijn zou veranderen naarmate er meer wetgeving in voege komt die NPS onder controle plaatst. Het valt te verwachten dat een strikter wettelijk kader in de komende jaren tot een toename zal leiden van de beschikbaarheid van NPS op het darknet ten koste van die op het surface web (EMCDDA & Europol, 2017).

5.2.3 Fysieke winkels

Het aanbod van NPS gebeurt niet alleen online, maar ook in fysieke winkels. Het kan daarbij gaan om winkels die zich specifiek richten op de verkoop van psychoactieve stoffen, maar ook om verkoop via krantenwinkels en –stalletjes, benzinestations tot zelfs gewone buurtwinkels. Door de Belgische wetgeving is dit soort verkoop nooit echt aan de orde geweest (EMCDDA & Europol, 2016).

In een aantal andere Europese landen komt de verkoop in fysieke verkooppunten wel voor. Het kan daarbij gaan om zogeheten ‘smartshops’ of ‘headshops’; verkooppunten die alleen al door hun naam expliciet verwijzen naar de aard van producten die ze aanbieden. Doorheen de jaren werd het bestaan van dit soort shops in steeds meer landen onmogelijk naarmate de nationale wetgeving omtrent NPS werd bijgesteld. Voorbeelden daarvan zijn de invoering van nieuwe wetgeving in Polen in 2010 die meteen leidde tot het sluiten en verzegelen van bijna 1.400 smart shops (dopalacze) (EMCDDA, 2018f) en Groot-Brittannië waar de Psychoactive Substances Act in 2016 een einde maakte aan smart- en headshops (Shapiro, 2016).

5.2.4 Illegale drugmarkt

Tot slot mag niet over het hoofd gezien worden dat veel NPS ook op de illegale drugmarkt circuleren. Een aanzienlijk deel van de gebruikers van NPS koopt die aan bij dezelfde dealers van hun klassieke illegale drugs. Dit illustreert dat ze ook in deze illegale netwerken aangeboden worden als alternatief voor klassieke illegale drugs. Bevragingen in eigen land bij cliënten van spuitenruilprogramma’s maakt duidelijk dat alvast in deze populatie het gebruik van NPS een realiteit is, terwijl vaststaat dat zij de NPS niet zelf via het internet aangeschaft hebben (Windelinckx, 2017).

Maar de verwevenheid van NPS en klassieke illegale drugs uit zich ook op andere manieren. Zo komt het ook voor dat in klassieke illegale drugs NPS worden aangetroffen. Dit deed zich bijvoorbeeld al meermaals voor bij xtc-tabletten, met als gevolg dat consumenten onbewust NPS gebruiken. Vice versa is uit analyses op Europees vlak al gebleken dat producten die als NPS verkocht werden ook klassieke illegale drugs bevatten.

Bij dit alles moeten uiteraard ook de evoluties qua wetgeving in het achterhoofd gehouden worden. Naarmate NPS verboden worden, wordt de kans groter dat deze stoffen verdrongen worden naar de illegale drugmarkt en in bijhorende circuits opduiken (EMCDDA & Europol, 2016).

Gedurende lange tijd leek de markt in NPS dus grotendeels geleid door opportunistische ondernemers die profiteren van het internet om hun producten aan te bieden en te verkopen, (EMCDDA & Europol, 2012). Er bestaan echter steeds meer aanwijzingen dat de georganiseerde misdaad niet alleen de productie, handel en publiciteit van synthetische drugs in handen neemt, maar ook nieuwe opportuniteiten op de markt verkent. (Brandt et al, 2010; Ramsey et al, 2010; EMCDDA-Europol, 2012; EMCDDA & Europol, 2016).

Kenmerkend voor de dynamische NPS-markt is de snelheid waarmee leveranciers de drugwetgeving omzeilen. Ze doen dit door steeds opnieuw alternatieven voor conventionele illegale drugs aan te bieden en door de toepassing van moderne (en agressieve) marketingstrategieën. Bijvoorbeeld: “5gr kopen, 2 gratis; Valentijn korting van 30%; bij aankopen vanaf 50€, een gratis extraatje”. Door die dynamiek is het erg moeilijk om de handel in NPS op te volgen of te controleren.

6. RISICO'S

Omwille van het gebrek aan wetenschappelijk onderzoek is het heel moeilijk om een inschatting te maken van de risico's die NPS met zich mee kunnen brengen. Van de meeste NPS zijn er wel indicaties bekend van de effecten en de acute risico's, maar deze kennis is voornamelijk gebaseerd op zogenaamde 'trip reports' (gebruikerservaringen). De langetermijnpact van het gebruik van NPS op de gezondheid is vrijwel volledig onbekend. Het gebruik van NPS kan risicovol zijn omwille van twee aspecten. In 6.1. beschrijven we een aantal risico's die eigen zijn aan het fenomeen NPS. In 6.2. beschrijven we effecten en risico's die eigen zijn aan bepaalde klassen van NPS en beschrijven we kort de effecten en risico's van enkele stoffen per categorie van het drugwiel.

6.1. RISICO'S EIGEN AAN NPS IN HET ALGEMEEN

1. Mensen die NPS gebruiken, consumeren niet altijd de stof die ze denken dat ze gebruiken. De inhoud van twee identiek dezelfde verpakkingen NPS kan erg verschillen. Of, verschillende witte poeders, verkocht onder dezelfde naam, kunnen verschillende stoffen bevatten. Mensen die NPS gebruiken kunnen daarom niet altijd inschatten welke en hoeveel actieve stof ze innemen en wat de effecten zullen zijn. Dit fenomeen geldt echter ook voor klassieke illegale drugs. Om dit risico te minimaliseren is het aangewezen om altijd substanties, en zeker NPS, te laten analyseren voor consumptie (Zamengo, Frison, Bettin & Sciarrone, 2014).
2. Het gebruik van NPS is niet zonder risico omdat de nieuwe stoffen nog niet op wetenschappelijke wijze zijn onderzocht. Over de effecten en risico's op korte en lange termijn van klassieke drugs zoals heroïne, cocaïne, amfetamine, cannabis en psychedelica, is veel kennis beschikbaar. Er is echter weinig tot niets bekend over de toxiciteit van NPS en de effecten en risico's op lange termijn. Ze lijken op die van klassieke drugs, maar het is niet bekend of NPS veiliger dan wel minder veilig zijn dan die klassieke drugs (Zamengo et al., 2014).
3. Het acute risico van het gebruik van NPS wordt sterk bepaald door de dosis die ingenomen wordt. Mensen die slecht geïnformeerd zijn over de effecten en de gewenste dosis van een nieuwe stof, lopen extra risico om in de problemen te komen. Websites zoals tripsit.me en psychonautwiki helpen hierbij door kort de effecten en dosisspreiding te beschrijven (Zamengo et al., 2014).
4. Het gebrek aan klinische, wetenschappelijke informatie over de werking en eventueel schadelijke nevenwerkingen van NPS heeft o.a. als gevolg dat het voor medisch personeel zeer moeilijk is om de symptomen van een NPS-overdosis te herkennen. Dit bemoeilijkt op zijn beurt de behandeling van de patiënt in crisissituaties (b.v. spoed), in het ziekenhuis en zelfs in de gespecialiseerde hulpverlening. Zelfs indien een toxicologisch bloedonderzoek heeft plaatsgevonden, kan het zijn dat deze NPS niet gedetecteerd worden, omdat (ziekenhuis)labo's niet altijd in staat zijn deze stoffen te herkennen (Zamengo et al., 2014). Bovendien wordt NPS-gebruik vaak niet bevraagd.
5. Tot slot weten sommige producenten zelf niet wat ze precies produceren. Tijdens de uitwerking van het Joint report over 4-MA werden in Nederland verschillende productieplaatsen van 4-MA ontdekt (drie in 2010 en één in 2011). Het was in geen van de gevallen duidelijk of de personen die betrokken waren bij de productie ervan op de hoogte waren dat ze 4-MA produceerden. Sommige producenten dachten dat ze amfetamine maakten met de precursor BMK, terwijl het in feite ging om de precursor 4-methyl-BMK waar ze bijgevolg 4-MA van maakten. (EMCDDA & Europol, 2012)

6.2 DRUGSPECIFIEKE RISICO'S

Er is tot op heden niet veel fundamenteel onderzoek gebeurd naar de effecten en risico's van specifieke NPS. We weten wel dat bepaalde categorieën van NPS zoals de cannabinoïden en de opioïden in het algemeen meer incidenten veroorzaken dan pakweg de dissociatieve of de stimulerende NPS (EMCDDA, 2018a). En dat sommige NPS zoals bijvoorbeeld MDPV of de fentanyl-analogen extra gevaarlijk zijn, o.a. omdat de gewenste dosis van deze stoffen zeer laag ligt. In dit deel beschrijven we eerst een overzicht van de effecten en risico's van NPS per categorie in het drugwiel. Daarna beschrijven we de specifieke risico's van de synthetische cannabinoïden en de NPS-opioïden. Vervolgens beschrijven we kort de effecten en risico's van één stof per categorie.

6.2.1 Synthetische cannabinoïden

Synthetische cannabinoïden zijn een categorie van NPS die de effecten van THC, de belangrijkste actieve stof in cannabis, nabootsen. Sinds midden jaren 2000 verschenen synthetische cannabinoïden op de Europese markt onder de merknaam 'Spice'. Sindsdien werden er 179 verschillende synthetische cannabinoïden ontwikkeld en op de markt gebracht onder honderden verschillende merknamen (EMCDDA, 2018a).

De risico's van synthetische cannabinoïden lijken sterk op die van cannabis. Ze kunnen psychotische episodes en paniekaanvallen veroorzaken, de hartslag verhogen, de bloeddruk doen stijgen en leiden tot overgeven en krampen. Daarnaast kunnen synthetische cannabinoïden (in hoge dosissen) leiden tot cardiovasculaire toxiciteit, coma, ademhalingsdepressie, bewusteloosheid, agitatie en agressiviteit. Sommige stoffen zijn zeer verslavend. In tegenstelling tot cannabis bevatten synthetische cannabinoïden geen cannabidiol (CBD) en cannabinal (CBN), die een beschermend effect hebben, o.a. in het voorkomen van psychose (EMCDDA, 2018a) en die tal van andere medische toepassingen kennen.

Vergeleken met natuurlijke cannabis zijn synthetische cannabinoïden veel krachtiger dan THC (bv. JWH-210 en JWH-081 zijn respectievelijk 90 en 35 maal krachtiger dan THC). Dit is de voornaamste reden waarom er veel meer en zwaardere incidenten gebeuren met synthetische cannabinoïden dan met gewone cannabis. Een tweede reden is dat producenten hun kruidenmengsels (kruiden + synthetische cannabinoïden (poeder opgelost in een solvent) soms te hoog doseren of niet goed mengen. Het gebruik van synthetische cannabinoïden heeft in Europa geleid tot duizenden zware intoxicaties en meer dan honderd overlijdens (EMCDDA, 2018a).

6.2.2 Synthetische opioïden

Synthetische opioïden werden voor het eerst gesignaleerd op de markt in 2009. Sindsdien werden 38 verschillende synthetische opioïden ontwikkeld. 28 van de 38 synthetische opioïden zijn analogen van fentanyl (vb. carfentanyl). Synthetische opioïden zijn extreem krachtig. Zo is carfentanyl honderd keer krachtiger dan fentanyl en 5000 keer krachtiger dan heroïne.

Sinds 2015 werden meer dan 250 overlijdens gerapporteerd in Europa na gebruik van synthetische opioïden. (EMCDDA, 2018a).

In het algemeen zijn het de extreem potente NPS zoals fentanyl-analogen, een aantal synthetische cannabinoïden, maar ook sommige NBOME's en enkele cathinones zoals MDPV, die grote gezondheidsrisico's veroorzaken (EMCDDA, 2018d).

6.2.3 Algemeen overzicht volgens de categorieën van het drugwiel (zie bijlage 3)

Categorie	Stof	Effecten en Risico's
Stimulantia	4-MMC (mefedrone)	Energietoename, alertheid, socialer, verbeteren van de stemming, toename in seksualiteit, empathie overmatig praten, verminderde eetlust, gewichtsverlies, zweten, verstoord slaappatroon, tandenknarsen, agressiviteit, humeurigheid en verminderen van inhibities.
Empathogenen	6-APB	Gevoelens van empathie, euforie en een algemeen gevoel van welzijn. Licht tot matige hallucinaties. Slapeloosheid, zware kater, hoofdpijn, angst.
Hallucinogenen	2-cb	Euforie, gegiechel, empathie, inzicht, felle kleuren, beelden bij open of gesloten ogen, verbeterde tactiele sensatie, mentale en fysieke stimulatie, verminderde eetlust, pupilverwijding, rusteloosheid, verandering in waarneming van tijd, misselijkheid, zweten, rillingen, spierspanning, verwarring, slapeloosheid, synesthesie (zintuigenvermenging)
Dissociatieven	Methoxetamine	Euforie, oppeppend gevoel, Ontspannend, hallucinaties verwardheid, veranderde tijdsperceptie en begrip van taal, veranderde sensorische perceptie van groottes en afstanden, paniekaanvallen, bewustzijnsverlies, heftige tripachtige dromen, derealisatie, depersonalisatie en dissociatie, psychotische gedachten, heftige opwindning, duizeligheid, misselijkheid en braken, dubbel zien, oorsuizen, hoofdpijn, hartkloppingen, diarree. Na lang en intensief gebruik: problemen met de nieren en urinewegen

Cannabinoïden	AB-Fibinaca	Euforie, stimulerende high, verhoogde creativiteit en eetlust, korte termijn geheugenstoornissen, misselijkheid, sedatie, angst, paranoia, psychose,
Verdovende stoffen	Diclazepam	Angstremmer, sederend, spierontspanner, geheugenverlies, coördinatieverlies.
Opioiden	Ocfentanyl	Verminderen van pijngevoel, euforie, gevoelens van ontspanning, sederend, verminderde focus en aandacht, ademdepressie, misselijkheid, constipatie, droge mond, slaperigheid, verwardheid, zwakte, zweten, vermoeidheid, duizeligheid, angst

Bron: <http://drugs.tripsit.me/>

6.3 KENNIS VERSPREIDEN

In binnen- en buitenland bestaan verschillende initiatieven om kennis over NPS te delen met professionals en het grote publiek.

6.3.1 Het monitoren van NPS in Europa

Het is erg moeilijk om op de hoogte te blijven van de markt van NPS en zicht te houden op nieuwe psychoactieve stoffen die op de drugmarkt verschijnen. Op Europees niveau worden inspanningen geleverd om de ontwikkeling van NPS te monitoren.

EU-lidstaten melden aan Europol (European Police Office) in Den Haag informatie die ze aantreffen over de productie, de handel en het gebruik van NPS. Daarnaast wordt het European Monitoring Centre for Drugs and Drug Addiction (EMCDDA) in Lissabon op de hoogte gesteld via de Europol National Units en de 30 REITOX national focal points. Het Early Warning System⁵ van het EMCDDA verzamelt de beschikbare informatie en communiceert deze naar elkaar en naar de Europol National Units en de vertegenwoordigers van het 'Reitox network of the Member States', de Europese Commissie en de European Medicines Agency (EMA) (EMCDDA, 2018e).

Het Early Warning System en Europol bewaren een overzicht van zowel traditionele als synthetische drugs en NPS in Europa. Op dit moment worden meer dan 670 NPS gemonitord door het EMCDDA.

De EU-lidstaten krijgen van het EMCDDA een overzicht van de drugproblemen in Europa. Via risicoanalyses ("risk assessments") worden 'joint reports' opgesteld van gevaarlijke NPS en stuurt het EMCDDA waarschuwingen voor de volksgezondheid uit. Beleidsmakers beschikken op die manier over data en een degelijke wetenschappelijke basis om onderbouwde drugwetgevingen uit te werken.

⁵ Meer toelichting: <http://www.emcdda.europa.eu/themes/new-drugs/early-warning>

Daarnaast krijgen professionals en praktijkwerkers zicht op 'best practices' in de sector (EMCDDA, 2018e).

Ook in België verloopt het monitoren van NPS op deze manier. Het Belgische nationale waarschuwingssysteem (Belgian Early Warning System on Drugs, BEWSD) wordt geleid door het Belgisch Waarnemingscentrum voor Drugs en Drugsverslaving (BMCDDA). Het BMCDDA staat in voor het monitoren, verzamelen, analyseren en verspreiden van druggerelateerde informatie naar het EMCDDA en naar nationale aandeelhouders. De hoofddoelen van het BEWSD zijn: het snel opsporen van NPS in België en het opvolgen van de samenstelling van bekende illegale drugs (VAD, z.d.).

Wanneer men een nieuwe drug aantreft in een Europese lidstaat, wordt dit door het betreffende nationale focal point doorgegeven aan het Europees Early Warning System van het EMCDDA. Al dan niet vastgestelde gezondheidsrisico's en eventuele sterfgevallen worden ook gedeeld (EMCDDA, 2018e).

Voorbeeld: op 26 juli 2018 berichtte het BEWSD over ocfentanyl en W-18, aangetroffen in een poeder dat verkocht werd als heroïne.

6.3.2 Preventie/schadebeperking

Specifieke projecten die zich richten op NPS zijn schaars in Vlaanderen. Van 2017 tot 2019 loopt het NPS care project. Dit project is een primair kwalitatief onderzoeksproject dat inzicht wil krijgen in de gebruikscultuur van NPS (Nieuwe Psychoactieve Stoffen) en de eventuele aangepaste noden op het vlak van preventie, zorg en schadebeperkende (harm reduction) initiatieven m.b.t. dit fenomeen wil identificeren. Daarnaast zijn er in Vlaanderen enkele projecten die onrechtstreeks rond NPS werken.

NATIONAAL

1. Safe 'n Sound

Safe 'n Sound is een door VAD ontwikkeld project dat voortgevloeid is uit de fusie van Vital Sounds en Breakline. Het project is gericht op preventie en schadebeperking in het uitgaansleven. Een team jonge vrijwilligers (*peers*) bemant mobiele infostands op allerhande evenementen in de elektronische muzikscene. De doelgroep van Safe 'n Sound zijn in de eerste plaats jongeren die uitgaan en meer specifiek jongeren die klassieke drugs en/of NPS gebruiken in een uitgaanssetting of er aan denken te gebruiken. De focus van het project ligt op veiliger uitgaan. Safe 'n Sound biedt jongeren wetenschappelijk correcte en bruikbare informatie aan over (gebruik van) drugs, veilig seksueel contact en gehoorschade tijdens het uitgaan. Safe 'n Sound is ook actief via www.safensound.be en op de Facebookpagina www.facebook.com/safensound.be/ (Helderweert & Onsia, 2018).

Safe 'n Sound werkt vanuit de 'harm reduction'-filosofie. Dit zijn initiatieven die een pragmatische kijk hebben op het drugfenomeen. Er zijn nu eenmaal scènes en feesten waar druggebruik voorkomt. Op die momenten is het belangrijk dat mensen weten wat ze kunnen doen en hoe ze de mogelijke risico's kunnen beperken (Helderweert & Onsia, 2018).

2. Quality Nights

Via Quality Nights richt VAD zich op het investeren in een gezonde uitgaansomgeving en op het uitvoeren van structurele preventieve maatregelen. Quality Nights is een initiatief van Modus Vivendi en wordt in Vlaanderen gecoördineerd door VAD/De DrugLijn, in overeenkomst met uitbaters van uitgaansgelegenheden of promotoren van dance events, één of meerdere lokale of regionale preventiepartners en de lokale overheid. Sinds oktober 2012 tekenden een twintigtal toonaangevende clubs en een tiental events het 'Quality Nights Charter'. De ondertekening van dit charter gaat gepaard met de implementatie van minstens zes services (getraind personeel, gratis drinkwater, voorzien van condooms, veilig vervoer, gezondheidsinformatie en uitdelen

oordoppen) en hiermee toont de organisatie aan begaan te zijn met de veiligheid en het welzijn van zijn klanten (Schrooten, 2017).

3. De DrugLijn

De DrugLijn is een publieke service van VAD. De dienst biedt informatie en een luisterend oor via een telefoonnummer en digitale kanalen en kan door iedereen anoniem geraadpleegd worden. De DrugLijn heeft een informerende en adviserende opdracht, maar vervult ook een signaalfunctie.

Drie doelstellingen staan centraal in de werking:

- Anoniem en laagdrempelig informatie en advies verschaffen over alcohol- en andere drugproblemen;
- Wie daar nood aan heeft zicht bieden op en degelijk doorverwijzen naar de mogelijkheden in de beschikbare alcohol- en drughulpverlening;
- Terugkoppelen en signaleren van trends en noden naar overheid en werkveld (DrugLijn, z.d.).

INTERNATIONAAL

Op internationaal vlak zijn er enkele projecten die zich specifiek richten op NPS en mensen die NPS gebruiken:

4. Mind Your Trip

Mind your trip is een Europees project dat ontwikkeld werd binnen het 'Click for support – REALized project', gefinancierd door de Europese Commissie. Het is een online-interventie die zich richt op personen die NPS gebruiken om hun gebruik te beheersen. De online-interventie wordt begeleid door een professionele coach. Mensen die NPS gebruiken hebben de keuze meer inzicht te krijgen in hun gebruik, veiliger te gebruiken of hun gebruik te verminderen of te stoppen. Daarnaast biedt de website heel wat info aan over de wet, over producten, tips om veiliger te gebruiken, etc.⁶

5. Tripsit

TripSit, is één van de toonaangevende online-interventies voor geïnformeerd en veiliger druggebruik. Deze website biedt een verzameling factsheets aan van meer dan 500 verschillende soorten drugs, waaronder zeer veel NPS. Van elke drug worden de effecten, de risico's, de dosering, de tijdsduur en de mogelijke interacties met andere drugs beschreven. Deze gegevens worden voortdurend bijgewerkt op basis van de meest recente wetenschappelijke en anekdotische onderzoeken. TripSit heeft ook een app ontwikkeld om de belangrijkste informatie mobiel beschikbaar te maken en het bewustzijn van de risico's van drugsgebruik verder te vergroten.

TripSit biedt ook chatrooms waar zowel personen die recreatief drugs gebruiken, personen die zich na het nemen van een drug in een moeilijke situatie bevinden, als professionals objectief en onbevooroordeeld advies krijgen⁷.

⁶ Meer info: <https://be.mindyourtrip.eu/nl/>

⁷ Meer info: <http://drugs.tripsit.me/>

6. PsychonautWiki

PsychonautWiki is een door vrijwilligers opgebouwde online encyclopedie die ernaar streeft het veld van de psychonauten formeel te documenteren op een allesomvattende, wetenschappelijk onderbouwde manier. PsychonautWiki wil kennis overdragen en individuele verantwoordelijkheid bevorderen zodat mensen bewuste en weloverwogen keuzes kunnen maken i.v.m. het gebruik van psychoactieve stoffen⁸.

6.3.3 Hulpverlening

Vlaanderen

In Vlaanderen kan je terecht voor een gedifferentieerd hulpaanbod.

De NPS-gebruiker kan gebruik maken van **zelfhulp of online hulpverlening**. Een voorbeeld hiervan is de website drughulp.be: op drughulp.be kan hij/zij terecht voor een online zelftest of online begeleiding. Met de online begeleiding kan je aan de slag als je wil minderen of stoppen met drugs. Een professionele hulpverlener begeleidt dit proces. Een begeleiding duurt drie maanden en is volledig kosteloos en anoniem. Ze kunnen op wekelijkse basis met hun persoonlijke hulpverlener overleggen via een (beveiligde) chat. Op een afgeschermd forum kunnen ze, op anonieme wijze, hun ervaringen delen met andere deelnemers.

Maar er zijn ook verschillende mogelijkheden binnen de professionele hulpverlening. Er kan **outreaching gewerkt** worden via straathoekwerkers die actief op zoek gaan naar mensen in hun eigen milieu of mobiele behandelteams die personen in hun thuisomgeving gaan opzoeken. Hier wordt niet actief ingezet op personen die NPS-gebruiken, maar zij kunnen op deze manier wel aan de nodige hulp geraken.

De **eerstelijnszorg** richt zich naar een breed publiek en is ideaal om middelengebruik te detecteren. Zo kan de persoon met zijn/haar zorgen rond zijn/haar eigen (NPS-)gebruik terecht bij zijn/haar huisarts, die naar meer gespecialiseerde instanties kan doorsturen.

Er zijn verschillende gespecialiseerde instanties die **ambulant** werken. Het Medisch-Sociaal Opvangcentrum (MSOC) richt zich op personen die illegale drugs gebruiken. Ambulante drugzorg en dagcentra willen individueel of in groep inzetten op gedragsverandering. Sommige Centra voor Geestelijke Gezondheidszorg (CGG) hebben een specifiek aanbod voor mensen met een verslavingsprobleem dat zich richt op abstinentie of op z'n minst op het verminderen van middelengebruik. Zij bieden diverse therapeutische mogelijkheden aan.

Personen met een middelenproblematiek kunnen ook een beroep doen op **residentiële organisaties** zoals de spoedopnamedienst en de psychiatrische afdeling van een algemeen ziekenhuis (PAAZ), de ontwenning- en behandelingsafdeling van psychiatrische ziekenhuizen, de crisisopvang op de Eenheid voor Psychiatrische Spoed Interventie (EPSI), ontwenningprogramma's, therapeutische Gemeenschappen (TG) en kortdurende therapeutische programma's.

Zoals gezegd, een divers aanbod van het hulpverleningslandschap. Toch dient hier de kanttekening gemaakt te worden dat er vanuit de hulpverlening vraag is om meer geïnformeerd te worden omtrent NPS. Om hieraan tegemoet te komen werd vanuit BELSPO het onderzoek NPS-care goedgekeurd. Dit project richt zich op zowel preventie als hulpverlening bij NPS en zal op basis van de resultaten praktijkgerichte aanbevelingen doen naar deze sectoren toe. Dit onderzoek loopt tot eind 2019 en kan daarna geraadpleegd worden via de website van BELSPO.

⁸ Meer info: https://psychonautwiki.org/wiki/Main_Page

Europees

Neptune guidelines (UK)

De NEPTUNE-richtlijnen werden ontwikkeld in het Verenigd Koninkrijk om de klinische praktijk rond het behandelen van NPS en clubdrugs te verbeteren. Het ontstond uit de nood aan zorg voor gebruikers die niet beantwoordden aan het profiel dat men terugvond in de klassieke drughulpverlening.

Deze richtlijnen zijn bedoeld voor medici die in verschillende settings werken, zoals de drughulpverlening, spoedgevallendiensten, seksuele gezondheidszorg, eerste lijn en mentale gezondheidszorg, enz.

NEPTUNE wil de competenties en vaardigheden van medici en andere professionals verbeteren inzake NPS. Ze richten zich vooral op het verduidelijken van de context van gebruik, patronen van gebruik, risico en schade van gebruik. De volgende documenten werden ontwikkeld:

- Leidraad voor het klinisch management van acute en chronische schade door NPS;
- E-learning modules en andere klinische hulpmiddelen (EMCDDA, 2016b).⁹

Richtlijnen omtrent stoornissen in het gebruik van cannabis, cocaïne, amfetamine, ecstasy, GHB en benzodiazepines (NL)

In Nederland werd, in navolging van de richtlijn voor alcohol, opiaatverslaving en tabak, een Multidisciplinaire Richtlijn (MDR) ontwikkeld voor andere – niet opioïde – drugs. Deze werd ontwikkeld om aan de steeds uitbreidende hulpvraag van andere middelengebruikers tegemoet te komen. Deze MDR biedt een overzicht van de (relatieve) effectiviteit van de verschillende behandelingsmogelijkheden, gericht naar hulpverleners, patiënten en hun naasten. Op deze manier kunnen ze een goed geïnformeerde keuze maken. Deze MDR dient dus als een kwaliteitsstandaard die kennis weergeeft gebaseerd op de resultaten van wetenschappelijk onderzoek, praktijkkennis en de voorkeuren van patiënten en naasten (GGZ Standaarden, 2018).

In deze MDR zijn dus ook richtlijnen opgenomen m.b.t. de behandeling van stoornissen in het gebruik van GHB. Problematisch bij het behandelen van personen met een GHB-verslaving, is dat zij vaak niet inzien dat ze een verslavingsprobleem hebben. Deze verslavingsproblematiek gaat vaak ook samen met andere psychische of andere cognitieve stoornissen en het onthoudingssyndroom kan danig ernstig zijn dat het tot levensbedreigende complicaties kan leiden. Ook het potentieel tot aanzienlijke terugval na (klinische) detoxificatie is een groot probleem.

Om met deze problemen rekening te houden en op goed geïnformeerde wijze de verslavingsproblematiek van deze NPS aan te pakken, kan er dus beroep gedaan worden op deze MD (GGZ Standaarden, 2018).

De Treatment Demand Indicator (TDI)

De TDI is een geüniformiseerde indicator die op Europese schaal gestandaardiseerde cijfers weergeeft met betrekking tot de behandeling van een middelengebonden problematiek. Het levert unieke gegevens m.b.t. de patiënten die zich aanmelden met een verslavingsproblematiek. Je vindt hier onder meer het behandelingsprofiel, de socio-demografische gegevens en de behandelingskenmerken terug die verzameld werden in een groot aantal centra (ambulant of residentieel, gespecialiseerd of niet, medisch of niet) en dit telkens bij aanvang van de behandeling. Jaarlijks wordt een nieuw rapport over de TDI uitgegeven (Antoine, 2018).

In het jaarrapport van 2018 (registratiejaar 2017) zien we de behandeling van NPS-gebruik in zeer beperkte mate terugkomen. GHB- en Ketamine-gebruik worden specifiek aangegeven, maar alle

⁹ Meer info: <http://neptune-clinical-guidance.co.uk/>

andere NPS worden niet specifiek bevraagd. We hebben dus maar een zeer beperkt zicht op de hulpvraag omtrent deze middelen.

Voor een duidelijk overzicht rond NPS-gebruik, aan de hand van cijfers, verwijzen we naar de factsheet NPS op de website van VAD.

7. PERSONEN DIE NPS GEBRUIKEN

Het gebruik van NPS is veel minder gedocumenteerd en bestudeerd dan dat van klassieke drugs. Toch lijkt het erop dat het belang en gebruik van NPS niet vermindert. Het doel van het gebruik van NPS kan zijn om gelijkaardige effecten als die van 'klassieke' drugs zoals ecstasy, cocaïne, speed of lsd te ervaren: een vergelijkbare verdovende, opwekkende of trippende werking. Daarnaast verkiezen een aantal gebruikers de NPS-alternatieven boven klassieke middelen omwille van hun specifieke (bij)effecten of minder negatieve neveneffecten (b.v. minder intens, zachtere 'comedown', etc). Op fora gonst het van de discussies en ervaringen van jonge en niet zo jonge mensen die hun grenzen willen verleggen en hun ervaringen uit de doeken willen doen.

Uit de Flash Eurobarometer (2014) blijkt dat 8% van de jongeren tussen 15 en 24 jaar die bevestigd werden, ooit NPS gebruikt hebben. Dat is meteen ook het Europees gemiddelde (Europese Commissie, 2014). In de Global Drug Survey zien we een stijgende lijn in het gebruik van NPS onder Belgische respondenten. In 2015 gaf 4,6% van de ondervraagden aan NPS gebruikt te hebben in het laatste jaar. In 2016 was dat 8,4% en in 2017, 11,7% (Global Drug Survey, 2018).

7.1 WAAROM NPS?

Mensen die gebruiken hebben verschillende redenen om NPS te gebruiken (Werse et al., 2010):

- NPS zijn redelijk goedkoop in vergelijking met de klassieke illegale drugs.
- sommige stoffen zijn nog legaal zijn en ze kunnen gekocht worden zonder vervolging.
- Over het algemeen zijn NPS zuiverder en beter van kwaliteit dan klassieke drugs.
- De graad van zuiverheid van klassieke drugs hangt samen met het gebruik van NPS. Als er bijvoorbeeld cannabis verkrijgbaar is van goede kwaliteit, daalt het gebruik van synthetische cannabinoïden.
- De beschikbaarheid van NPS is ook een belangrijke reden. Meestal zijn ze gemakkelijker te verkrijgen, onder andere via online shops.
- Sommige mensen zijn gewoon nieuwsgierig naar de nieuwe drugs.
- Omdat NPS vaak nog onbekend zijn, zijn ze bij drugcontroles ook moeilijker detecteerbaar dan klassieke drugs.

7.2 PROFIELEN VAN MENSEN DIE GEBRUIKEN

Op basis van die verschillende motieven kunnen deze mensen in verschillende groepen onderverdeeld worden (Werse, Müller & Ahmed, 2010):

1. Mensen die experimenteel of occasioneel gebruiken

Dit is de grootste groep van mensen die NPS gebruiken. Ze zijn doorgaans erg geïnformeerd, besteden veel tijd online m.b.t. hun gebruik. Ze zijn zich ook bewust van de wetgeving en weten dus met welke stoffen ze 'legaal' kunnen experimenteren.

2. Vervangers

Dit is een kleine groep die bewust binnen het gamma aan nieuwe drugs een alternatief zoeken voor illegale middelen, bijvoorbeeld om drugtests te omzeilen.

3. Potheads 2.0

Dit is een redelijk grote groep. Ze switchen gemakkelijk in gebruik en kiezen voor synthetische cannabis, wanneer de prijs van cannabis te hoog is, de kwaliteit te wensen overlaat en omdat klassieke cannabis soms moeilijk te verkrijgen is.

4. Psychonauten

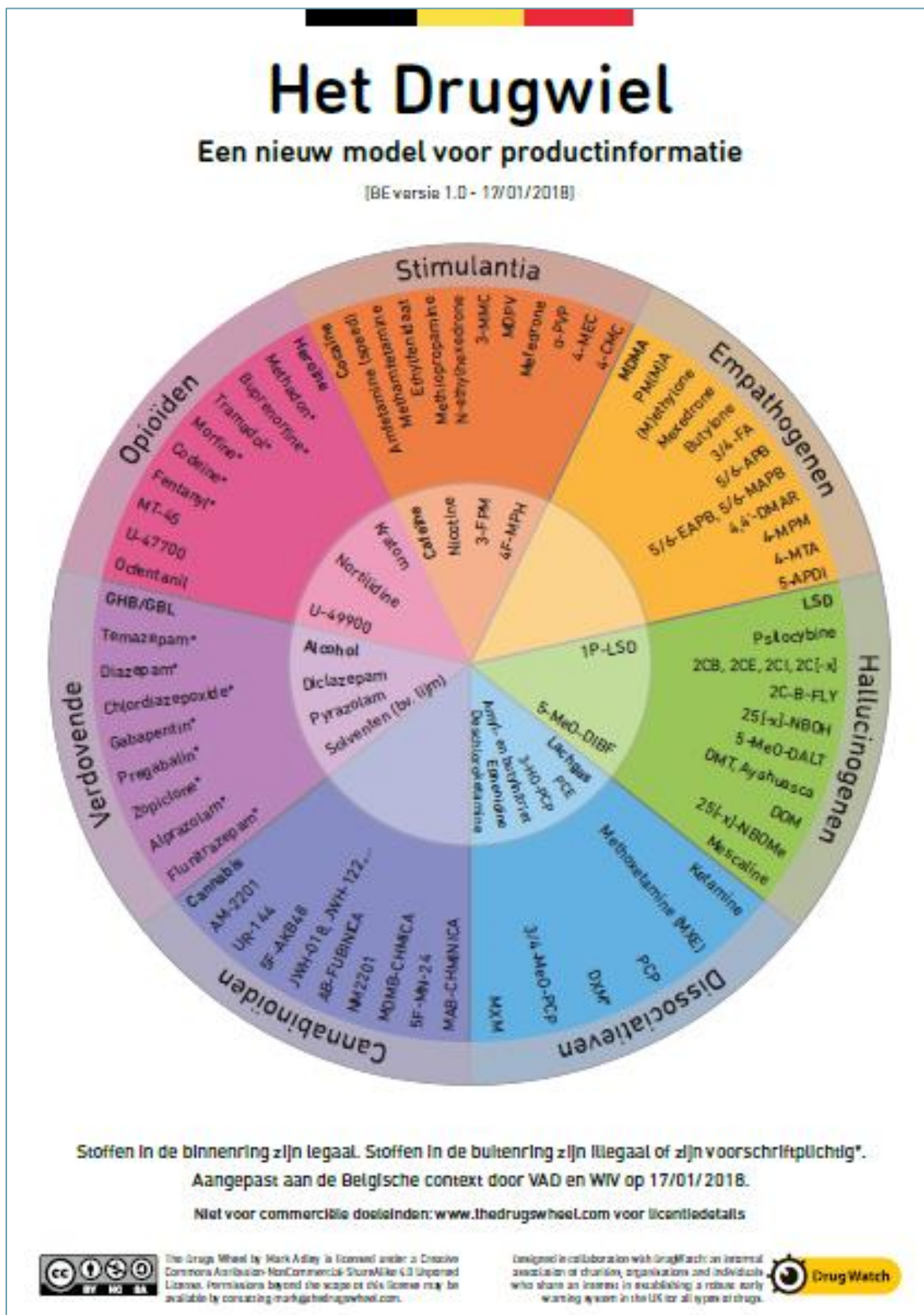
Dit betreft een kleine groep die bewust op zoek zijn naar NPS en bepaalde effecten. Ze willen met name hun geest verkennen en tot inzichten of nieuwe ervaringen komen (t.o.v. zichzelf of de maatschappij). Deze groep informeert zich goed over de verschillende mogelijkheden en risico's op de nieuwe drugmarkt en hun voorkeur ligt bij de tripmiddelen/hallucinogene/psychedelische middelen.

5. Drug-omnivoren

Dit is een kleine groep van mensen die alles gebruiken in hun zoektocht naar een roeseffect en nieuwe kicks. Dit is de meest schadelijke groep omdat ze zo weinig selectief zijn. Daarmee zijn ze vatbaar voor overdosis of andere negatieve effecten. Daarbij komt injecterend gedrag ook voor.

8. BIJLAGEN

Bijlage 1: het drugwiel: middelen – Bron: Schrooten, J., 2017

Bijlage 2: infographic NPS-wetgeving – Bron: EMCDDA, 2018c

EUROPE GETS STRONGER SYSTEM TO TACKLE NEW PSYCHOACTIVE SUBSTANCES
New legislation, bringing faster response to new drugs

New legislative package

Regulation
 Regulation (EU) 2017/2101 of the European Parliament and of the Council of 15 November 2017 amending Regulation (EC) No 1920/2006 as regards information exchange on, and an early warning system and risk assessment procedure for, new psychoactive substances

Directive
 Directive (EU) 2017/2103 of the European Parliament and of the Council of 15 November 2017 amending Council Framework Decision 2004/757/JHA in order to include new psychoactive substances in the definition of 'drug' and repealing Council Decision 2005/387/JHA

Shorter deadlines

Unchanged three-step approach

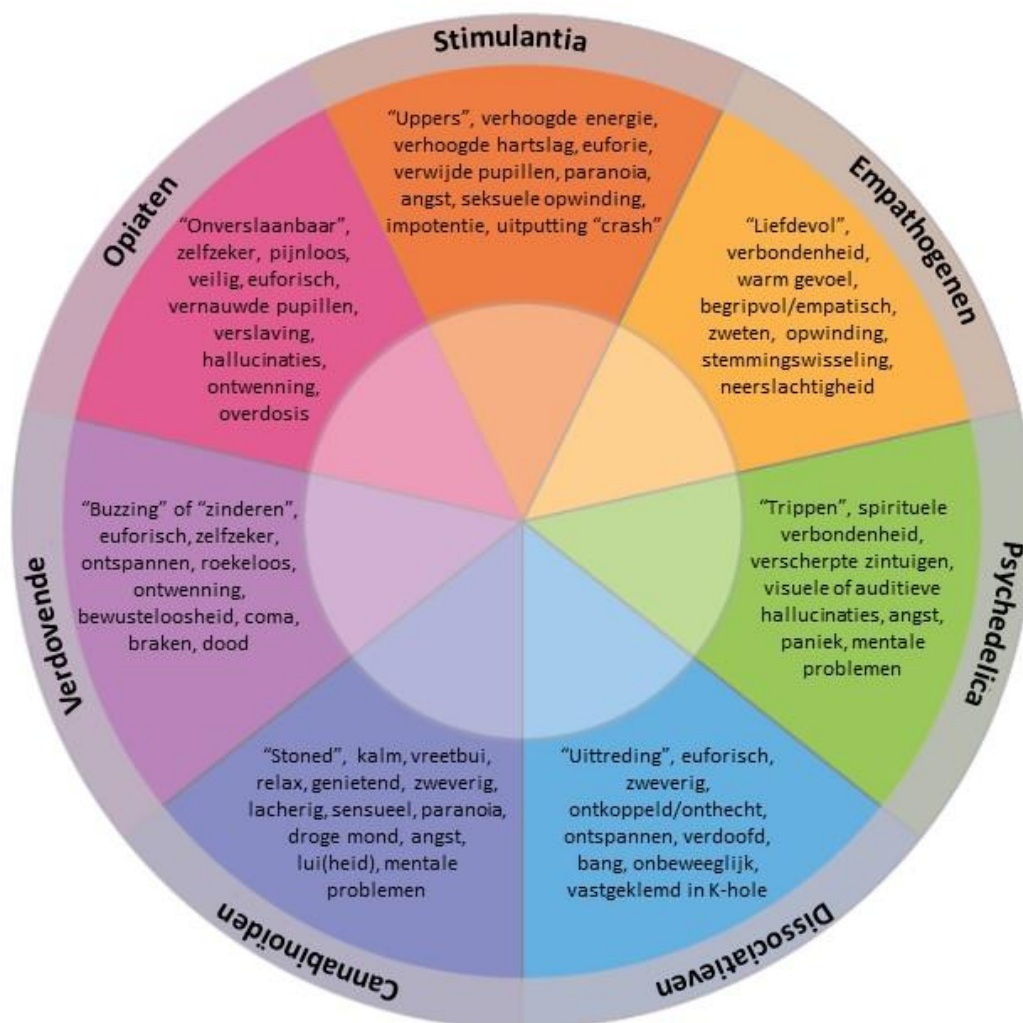

Bijlage 3: Het drugwiel: effecten – Bron: Schrooten, 2017

Het Drugwiel

Een nieuw model voor productinformatie

Effecten per categorie

Stoffen in de binnenste ring zijn legaal. Stoffen in de buitenring zijn illegaal.
Aangepast aan de Belgische context door VAD en WIV op 21/12/2016.

The Drugs Wheel by Mark Adley is licensed under a [Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0 International License](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/). Based on a work at www.thedrugswheel.com. For further licensing details visit www.thedrugswheel.com

Designed in collaboration with DrugWatch.
An informal association of charities, organisations and individuals who share an interest in establishing a robust early warning system in the UK for all types of drugs.

9. REFERENTIELIJST

- Antoine, J., De Ridder, K., Plettinckx, E., Blanckaert, P., & Gremeaux, L. (2016). Treatment for substance use disorders: the Belgian Treatment Demand Indicator registration protocol. *Archives of Public Health*, 74(1), 27.
- Belgische Kamer van Volksvertegenwoordigers (2013). *Wetsontwerp tot wijziging van de wet van 24 februari 1921 betreffende het verhandelen van giftstoffen, slaapmiddelen en verdovende middelen, psychotrope stoffen, ontsmettingsstoffen en antiseptica en van de stoffen die kunnen gebruikt worden voor de illegale vervaardiging van verdovende middelen en psychotrope stoffen*. Kamer: 5de zitting van de 53ste zittingsperiode (18/12/2013).
- Blanckaert, P. (2017a). Factsheet U-47700. Brussel: WIV-ISP.
- Blanckaert, P. (2017b). New Psychoactive Substances in Belgium: current status [Powerpoint]. Geraadpleegd via https://www.hogent.be/www/assets/File/FMW/NPS%20seminar%20ppt/Peter%20Blanckae%20rt-NPS%20in%20Belgium%2C%20current%20status_Seminar%20NPS%20Brussels_22092017.pdf op 1 december 2018.
- Brandt, SD., Sumnall, HR., Measham, F., Cole, J. (2010) Analyses of second-generation 'legal highs' in the UK: initial findings. *Drug Testing and Analysis*. 2(8), 377-382.
- Belgian Early Warning System. (2017). Overlijden na gebruik van U-47700 en 3-MeO-PCP.
- Buxton, J., Bewley-Taylor, D., & Hallam, C. (2017). Dealing with Synthetics: Time to Reframe the Narrative. GDPO.
- Coopman, Blanckaert, et al. (2016). A case of acute intoxication due to combined use of fentanyl and 3,4-dichloro-N-[2-(dimethylamino)cyclohexyl]-N-methylbenzamide (U47700). *Forensic Science International*, 266,68-72.
- Couch, R. A. and Madhavaram, H. (2012), 'Phenazepam and cannabinomimetics sold as herbal highs in New Zealand', *Drug Testing and Analysis* 4(6), pp. 409-414.
- Council Decision 2005/387/JHA of 10 May 2005 on the information exchange, risk-assessment and control of new psychoactive substances, OJ L 127, 20.5.2005
- Dolliver, D.S. and Kuhns, J.B. (2016), 'The presence of new psychoactive substances in a Tor network marketplace environment', *Journal of Psychoactive Drugs* 48, pp. 321-329.
- DrugLijn (z.d.). Wetgeving over NPS. Geraadpleegd via <https://www.druglijn.be/drugs-abc/nieuwe-psychoactieve-stoffen-nps/wetgeving> op 28 november 2018.
- EMCDDA (2011). *Online sales of new psychoactive substances/'legal highs': summary of results from the 2011 multilingual snapshots*, EMCDDA: Lisbon. Beschikbaar via: <http://www.emcdda.europa.eu/publications/scientific-studies/2011/snapshot>
- EMCDDA. (2011). *Report on the risk assessment of mephedrone in the framework of the Council Decision on new psychoactive substances*. EMCDDA: Lisbon.
- EMCDDA. (2012). *Annual report 2012: the state of the drug problem in Europe*. Publications Office of the European Union, Luxembourg.
- EMCDDA. (2014). *The internet and drug markets: Summary of the results from an EMCDDA Trendspotter Study*. Publications Office of the European Union, Luxembourg.
- EMCDDA. (2015). *The misuse of benzodiazepines among high-risk opioid users in Europe*, EMCDDA: Lisbon.
- EMCDDA. (2016a). *New Psychoactive Substances in Europe: Legislation and prosecution – current challenges and solutions*, EMCDDA – Eurojust joint publication, Publications Office of the European Union, Luxembourg.
- EMCDDA (2016b). Health responses to new psychoactive substances. EMCDDA: Lisbon.
- EMCDDA. (2018a). *Fentanils and synthetic cannabinoids: driving greater complexity into the drug situation. An update from the EU Early Warning System (June 2018)*, Publications Office of the European Union, Luxembourg.

- EMCDDA. (2018b). *News Release – Europe gets stronger system to tackle new psychoactive substances*, EMCDDA, Lisbon. Geraadpleegd via http://www.emcdda.europa.eu/system/files/attachments/10082/News_releaseEN_NewRegulation2018app_NPS_EN_FINAL_webQUOTE1.pdf op 24 november 2018.
- EMCDDA. (2018c). *Infographic : New legislative system to tackle new psychoactive substances*, EMCDDA, Lisbon. Geraadpleegd via http://www.emcdda.europa.eu/media-library/infographic-new-legislative-system-tackle-new-psychoactive-substances_en op 24 november 2018.
- EMCDDA. (2018d). *Europees drugsrapport. Trends en ontwikkelingen 2018*. EMCDDA: Lisbon.
- EMCDDA. (2018e). *The EU Early Warning System*. EMCDDA: Lisbon. Geraadpleegd via <http://www.emcdda.europa.eu/themes/new-drugs/early-warning> op 1 december 2018.
- EMCDDA. (2018f). *Poland: Country report*. EMCDDA: Lisbon. Geraadpleegd via: http://www.emcdda.europa.eu/countries/drug-reports/2018/poland/drug-markets_tr op 4 december 2018.
- EMCDDA & Europol. (2012), *EMCDDA–Europol joint report on a new psychoactive substance, 4-methylamphetamine*, EMCDDA, Lisbon. Beschikbaar via: http://www.emcdda.europa.eu/attachements.cfm/att_191982_EN_TDAS12001ENN.PDF
- EMCDDA & Europol. (2012). *EMCDDA–Europol joint report on a new psychoactive substance, 5-(2-aminopropyl)indole*, EMCDDA, Lisbon. Beschikbaar via: <http://www.emcdda.europa.eu/publications/joint-reports/5-IT>
- EMCDDA & Europol. (2012). *New Drugs in Europe: Annual Report on the implementation of Council Decision 2005/387/JHA*. Publications Office of the European Union, Luxembourg.
- EMCDDA & Europol. (2016). *EU Drug Markets Report: In-Depth Analysis*. EMCDDA – Europol Joint Publications, Publications Office of the European Union, Luxembourg.
- EMCDDA & Europol. (2017). *Drugs and the darknet: Perspectives for enforcement, research and policy*, EMCDDA–Europol Joint publications, Publications Office of the European Union, Luxembourg.
- European Commission (2011). *Communication from the Commission to the European Parliament and the Council, Towards a stronger European response to drugs*, Brussels, 25.10.11, COM(2011) 689/2.
- European Commission (2014). *Youth attitudes on drugs*, Flash Eurobarometer 330, 18
- European Commission (2013). *Proposal for a REGULATION OF THE EUROPEAN PARLIAMENT AND OF THE COUNCIL on new psychoactive substances and proposal for a DIRECTIVE OF THE EUROPEAN PARLIAMENT AND OF THE COUNCIL amending Council Framework Decision 2004/757/JHA of 25 October 2004 laying down minimum provisions on the constituent elements of criminal acts and penalties in the field of illicit drug trafficking, as regards the definition of drug*. Brussels, 17.9.2013
- FAGG. (2017). *Wetgeving – Substanties*. Geraadpleegd via https://www.fagg-afmps.be/nl/MENSELIJK_gebruik/bijzondere_producten/speciaal_gereguleerde_stoffen/verdovende_middelen_psychotropen/wetgeving_substanties op 4 december 2018.
- Ford, B. M., Tai, S., Fantegrossi, W. E. and Prather, P. L. (2017), 'Synthetic pot: not your grandfather's marijuana', *Trends in Pharmacological Sciences* 38(3), pp. 257-276, doi:10.1016/j.tips.2016.12.003.
- Gallup Organization (2011). *Youth attitudes on drugs*, Flash Eurobarometer 330. Beschikbaar via: http://ec.europa.eu/public_opinion/flash/fl_330_en.pdf
- Global Drug Survey. (2018). *Belgian results 2017*. GDS. Ibiza.
- Helderweert, E. & Onsia, M. (2018). *Safe 'n Sound – Peer support in Vlaanderen anno 2018*. Brussel: VAD. Geraadpleegd via <http://www.vad.be/artikels/detail/safe-n-sound> op 4 november 2018.
- Het Laatste Nieuws, (2013, 26 november). *Mogelijk 10 jaar cel voor producenten synthetische cannabis*.
- Hohmann, N., Mikus, G. & Czock, D. (2014). *Effects and Risks Associated with Novel Psychoactive Substances. Mislabeling and Sale as Bath Salts, Spice, and Research Chemicals*. *Deutsches Ärzteblatt International*, 111(9), 139-147.

- Jerkovic, D., Kranzelic, V., Dolezal, D., Vugrine, L., Petkovic, Z. (2013). *Croatian perspective on new trends in psychoactive substances consumption – implication for prevention and harm reduction interventions*. University of Zagreb, Croatia.
- Joint Action 97/396/JHA of 16 June 1997 adopted by the Council on the basis of Article K.3 of the Treaty on European Union, concerning the information exchange, risk assessment and the control of new synthetic drugs. OJ L 167, 25.06.1997
- Kelleher, C., Christie, R., Lalow, K., et al. (2011). An Overview of New Psychoactive Substances and the Outlets Supplying Them. *National Advisory Committee on Drugs*.
- KFX (2012). Research Chemical Briefings: © Kevin Flemen/KFX
- Koninklijk Besluit van 29 augustus 1997 betreffende de fabricage van en de handel in voedingsmiddelen die uit planten of plantenbereidingen samengesteld zijn of deze bevatten. (BS. 29/08/1997)
- Koninklijk besluit van 22 januari 1998 tot houdende regeling van sommige psychotrope stoffen en betreffende risicobeperking en therapeutisch advies. (BS. 22-01-1998)
- Koninklijk besluit van 20 maart 2013 tot wijziging van het koninklijk besluit van 22 januari 1998 houdende regeling van sommige psychotrope 'stoffen' en betreffende risicobeperking en therapeutisch advies. (BS. 12-04-2013)
- Langston, J. W. and Rosner, D. J. (1986). The hazards and consequences of the designer drug phenomenon: An initial approach to the problem. In: *Proceedings of Controlled Substance Analog Leadership Conference*, (Church, A. C. and Sapienza, F.L.)
- Malczewski, A., Jabłonski, P., Bukowska, B., Kidawa, M., Struzik, M., Strzelecka, A., Sollich, K., Radomska, A., Stawecka, E., Chojecki, D., Jedruszak (2011). 'Poland': *New Development, Trends and in-depth information on selected issues draft*. Reitox Polish Reitox Focal Point. Poland: Warsaw.
- Manchester, K. R., Lomas, E. C., Waters, L., Dempsey, F. C. and Maskell, P. D. (2017), 'The emergence of new psychoactive substances (NPS) benzodiazepines: A review', *Drug Testing and Analysis* 10, pp. 37-53.
- Pertwee, R. G. (2005), 'The therapeutic potential of drugs that target cannabinoid receptors or modulate the tissue levels or actions of endocannabinoids', *American Association of Pharmaceutical Scientists Journal* 7(3), pp. E625-E654, doi:10.1208/aapsj070364.
- Ramsey, J., Dargan, P. I., Smyllie, M., Davies, S., Button, J., Holt, D. W., et al. (2010). Buying 'legal' recreational drugs does not mean that you are not breaking the law. *Quarterly Journal of Medicine*, 103, 777-783.
- Roxburgh, A., Van Buskirk, J., Burns, L., and Bruno, R. (2017), *Drugs and the internet*, Issue 8, May 2017, National Drug and Alcohol Research Centre, University of New South Wales, Sydney.
- Reggio, P. H. (ed.) (2009), *The cannabinoid receptors*, Humana Press, New York, doi:10.1007/978-1-59745-503-9.
- Schrooten, J. (2018). *Het drugwiel: een nieuw model voor productinformatie*. Brussel: VAD. Geraadpleegd via: <http://www.vad.be/artikels/detail/het-drugwiel--een-nieuw-model-voor-productinformatie>.
- Schrooten, J. (2017). *Quality Nights – Gezondheidsservices voor clubs en dance-events*. Brussel: VAD. Geraadpleegd via <http://www.vad.be/artikels/detail/quality-nights> op 4 december 2018.
- Shapiro, H. (2016). *NPS Come of Age: A UK overview*. Drugwise: UK.
- Shanks, K.G., (2011). New Drug: meta-Chlorophenylpiperazine (mCPP). *Society of Forensic Toxicologists ToxTalk*. 35(1), pp 21-22.
- The 1961 United Nations Single Convention on Narcotic Drugs and the 1971 United Nations Convention on Psychotropic Substances.
- The SPICE Project Consortium. (2012). *Synthetic Cannabinoids: Herbal Incense/Herbal Blends: 'Spice' Products*. Freiburg, Germany
- United Nations Office on Drugs and Crime (UNODC) (2013). *The challenge of New Psychoactive Substances*. Global SMART Programme, UNODC.

- United Nations Office on Drugs and Crime (UNODC) (2017). *2017 Global Synthetic Drugs Assessment*. UNODC: Vienna.
- United Nations Office on Drugs and Crime (UNODC) (2018). UNODC Early Warning Advisory on New Psychoactive Substances – Legal Responses. Geraadpleegd via: https://www.unodc.org/LSS/Page/NPS/LegalResponses_op_26_november_2018.
- VAD. (z.d.) Early Warning System. Geraadpleegd via <http://www.vad.be/earlywarningsystem> op 2 december 2018.
- Valter K. & Arrizabalaga, P. (1998). *Designer Drugs Directory*. Institute of Ecotoxicology: Geneva.
- Van Amsterdam, J., Nutt, D. & Van Den Brink, W. (2013). Generic legislation of new psychoactive drugs. *Journal of Psychopharmacology*, vol. 27(3), pp. 317-324.
- Van Buskirk, J., Griffiths, P., Farrell, M. and Degenhart, L. (2017a), 'Trends in new psychoactive substances from surface and "dark" net monitoring', *Lancet Psychiatry* 4, pp. 16-18.
- Van Camp, B. (2012). Studiedag Nieuwe Drugs – Antwerpen 11 oktober 2013. Federale gerechtelijke politie, Directie "criminaliteit tegen personen": Centrale dienst drugs.
- Van Hout, M. and Hearne, E. (2017), 'New psychoactive substances (NPS) on cryptomarket fora: an exploratory study of characteristics of forum activity between NPS buyers and vendors', *International Journal of Drug Policy* 40, pp. 102-110.
- Wauters, M. (2009). *Dossier Smart Drugs*. Brussel: VAD.
- Wadsworth, E., Drummond, C., Kimergård, A. and Deluca, P. (2017), 'A market on both "sides" of the law: the use of the hidden web for the sale of new psychoactive substances', *Human Psychopharmacology: Clinical and Experimental* 32, doi:10.1002/hup.2596.
- Werse, B., Müller, O. & Ahmed, N. (2010). *Spice, Smoke, Sence & Co. Herbal Mixtures Containing Cannabinoids: Use and Motivation for Use against the Backdrop of Changing Laws*. Goethe-Universität Frankfurt a.M., FB 04, Centre for Drug Research.
- Werse, B. (2012). *Stoners 2.0 and Experimental Psychonauts – an Online Survey on Legal Highs Use in Germany*. Goethe-Universität Frankfurt a.M., FB 04, Centre for Drug Research.
- Windelinckx, T. (2017). Rapport Evaluatie Onderzoek Spuitenruil Vlaanderen 2017. Antwerpen.
- Zamengo, L., Frison, G., Bettin, C., & Sciarrone, R. (2014). Understanding the risks associated with the use of new psychoactive substances (NPS): High variability of active ingredients concentration, mislabeled preparations, multiple psychoactive substances in single products. *Toxicology Letters*, 229(1), 220-228.
- Zaurova, M., Hoffman, R. S., Vlahov, D. and Manini, A. F. (2016), 'Clinical effects of synthetic cannabinoid receptor agonists compared with marijuana in emergency department patients with acute drug overdose', *Journal of Medical Toxicology* 12(4), pp. 335-340, doi:10.1007/s13181-016-055-4).